

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Bára Krumpholcová

Koncentrace řízení v civilním soudním řízení sporném

Diplomová práce

Olomouc 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Koncentrace řízení v civilním soudním řízení sporném“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 110 563 znaků včetně mezer.

V Olomouci dne 14. dubna 2022

Bára Krumpholcová

Poděkování

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování JUDr. Janě Petrov Křiváčkové, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady během uplynulých měsíců. Rovněž bych chtěla poděkovat mé rodině a příteli za pomoc a podporu při psaní diplomové práce i v průběhu celého studia.

Obsah

Úvod	6
1 Koncentrace řízení – úvod do problematiky	8
1.1 Stručné vymezení pojmu princip a zásada a jejich postavení v systému práva	8
1.2 Důležité zásady ovládající civilní soudní řízení sporné úzce související se zásadou koncentrace civilního řízení	9
1.3 Ústavněprávní základy pro zakotvení zásady koncentrace řízení	12
1.4 Účel zavedení zásady koncentrace řízení a její podstata	14
2 Historický vývoj právní úpravy koncentrace řízení	15
2.1 Zásada koncentrace v civilním procesu od konce 19. století do roku 1948, resp. do roku 1951	15
2.2 Zásada koncentrace v civilním procesu od roku 1951 do roku 1989	17
2.3 Zásada koncentrace v civilním procesu po roce 1989	18
2.3.1 Velká novela občanského soudního řádu zavedená zákonem č. 30/2000 Sb.	19
2.3.2 Souhrnná novela občanského soudního řádu zavedená zákonem č. 7/2009 Sb.	20
3 Projevy zásady koncentrace řízení v prvním stupni civilního soudního řízení	22
3.1 Kvalifikovaná výzva k vyjádření dle ustanovení § 114b OSŘ	22
3.1.1 Podmínky pro vydání kvalifikované výzvy	23
3.1.2 Účel kvalifikované výzvy a obsah vyjádření	25
3.2 Koncentrace řízení v rámci přípravného jednání dle ustanovení § 114c OSŘ	25
3.2.1 Podmínky pro nařízení přípravného jednání	27
3.2.2 Obsah a průběh přípravného jednání	28
3.3 Koncentrace řízení dle ustanovení § 118b OSŘ	29
3.3.1 Uplatňování koncentrace řízení z pohledu judikatury	30
3.3.2 Uplatňování koncentrace řízení v případě změny žaloby a přistoupení či záměně účastníků řízení	32
3.4 Koncentrace řízení dle ustanovení § 119a OSŘ	33
4 Výjimky ze zásady koncentrace řízení	34
4.1 Zpochybnění věrohodnosti již provedených důkazů	34
4.2 Skutečnosti, které nastaly až po koncentraci řízení	35
4.3 Skutečnosti a důkazy, které účastník neuplatnil bez své viny	35
4.4 Dodatečné poučení dle ustanovení § 118a odst. 1 až 3 OSŘ	35

5 Poučovací povinnost soudu a její vliv na uplatnění zásady koncentrace řízení	37
5.1 Poučení dle ustanovení § 118a odst. 1 až 3 OSŘ a vliv na koncentraci	37
5.2 Poučení v rámci přípravného jednání dle ustanovení § 114c OSŘ.....	39
5.3 Poučení dle ustanovení § 118b OSŘ.....	40
5.4 Poučení dle ustanovení § 119a OSŘ.....	42
6 Závěr a úvahy <i>de lege ferenda</i>	44
Seznam pramenů.....	47
Abstrakt.....	51
Abstract.....	51
Klíčová slova/Key words.....	52

Úvod

Projevy koncentrační zásady lze spatřovat v mnoha druzích soudních řízení. Tato práce se však zaměřuje zejména na uplatnění zásady koncentrace v prvním stupni civilních sporných řízení, jelikož právě v těchto řízeních je koncentrační zásada předmětem neustálých diskusí a sporů, a to jak v rovině akademické, tak v rovině soudní. Problematikou koncentrace řízení se mnohokrát zabývaly jak soudy obecné, v čele s Nejvyšším soudem České republiky (dále jen „Nejvyšší soud“), tak Ústavní soud České republiky (dále jen „Ústavní soud“).

O tom, že současná právní úprava koncentrace řízení sporného v občanském soudním řádu (dále jen „OSŘ“)¹ není ideální, svědčí mimo neustálé diskuse odborníků a soudců i fakt, že v novém Věcném návrhu Civilního řádu soudního je od zákonné koncentrace řízení zcela upuštěno. Nově navrhovaná právní úprava směřuje zejména ke koncentraci soudcovské, přičemž je převážně na soudu, do kdy bude připouštět nová tvrzení, důležité je, aby bylo o sporu rozhodnuto co možná nejrychleji a zároveň spravedlivě.^{2, 3}

Byť se vedou rozsáhlé diskuse, zda je nynější zákonná úprava koncentrace civilního soudního řízení vhodná, není pochyb o tom, že zásada koncentrace řízení je jednou z velmi důležitých zásad, které ovládají civilní soudní řízení sporné. Jejím hlavním účelem je poskytnout účastníkům řízení jejich právo na projednání věci bez zbytečných průtahů, které je zaručeno, mimo jiné, Listinou základních práv a svobod v článku 38.⁴

Rychlost projednání a rozhodnutí věci soudem dozajista souvisí i se zaručením spravedlivého procesu jako takového, neboť v určitých situacích je možné říci, že opožděná spravedlnost je jako spravedlnost poloviční, či dokonce jako spravedlnost žádná.

Zásada koncentrace řízení byla do českého civilního procesu zavedena zákonodárci především z toho důvodu, aby bylo zamezeno průtahům v řízení – velice zjednodušeně se často popisuje jako tzv. „skutkový a důkazní stopstav“, kdy veškerá, pro spor relevantní, tvrzení, musí účastníci uvést do určitého, buď zákonného, anebo soudem určeného okamžiku. V případě, že se některé ze stran sporu nepodaří dostatečně vyličit rozhodné skutečnosti a označit důkazy k jejich prokázání do tohoto okamžiku, může na ni mít tato zásada velmi negativní dopad, často i nepříznivé soudní rozhodnutí.

Snaha o urychlení soudního řízení pomocí uplatnění zásady koncentrace řízení má avšak

¹ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

² Ministerstvo spravedlnosti. *Věcný záměr civilního řádu soudního* [online]. Justice.cz, 20. července 2021 [cit. 10. února 2022]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/12681/254925>.

³ Rozhodně se však nejedná o definitivní podobu nového kodexu, neboť na něm stále probíhají intenzivní práce z řad expertů v oboru.

⁴ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

za následek značné omezení zásady projednací či zásady arbitrárního pořádku, což jsou další zásady, které jsou pro spravedlivý proces esenciální, jelikož zajišťují, aby soud zjistil, co možná nejúplněji skutkový stav, na základě kterého bude následně rozhodovat.

Cílem této diplomové práce je převážně analyzovat, v jaké míře může mít uplatnění zásady koncentrace řízení vliv na zajištění spravedlivého procesu, a to jak z hlediska práva na rozhodnutí věci bez zbytečných průtahů, tak z hlediska principu rovnosti stran a zásady kontradiktornosti účastníků řízení. Dále je pak cílem práce zjistit, v jaké míře ovlivňuje poučovací povinnost soudu nastoupení zákonné koncentrace v konkrétním řízení. S tímto úzce souvisí otázka *de lege ferenda*, zda je vhodnější koncentrace řízení zákonná, anebo soudcovská.

K tomu, aby diplomová práce dosáhla výše uvedených cílů a odpověděla na uvedené výzkumné otázky, je využita zejména metoda deskriptivní a analytická, v úvahách *de lege ferenda* je použita také komparativní metoda výzkumu. Dále se tato práce věnuje některým dalším problematickým otázkám současné právní úpravy koncentrace řízení a pokouší se nastínit jejich možné řešení.

Diplomová práce se skládá z šesti kapitol, které se člení na jednotlivé podkapitoly. První kapitola je věnována teoretickému vymezení pojmu právní princip a zásada, neboť vymezení těchto pojmů je vzhledem k tématu nezbytné. Dále je v kapitole popsáno samotné vymezení koncentrace řízení a její zasazení mezi ostatní důležité zásady civilního procesu. Otázka historického vývoje uplatňování zásady koncentrace řízení v českém civilním procesu je předestřena v kapitole druhé. Stěžejní je pak především kapitola třetí této práce, kde jsou popsány projevy koncentrační zásady v prvním stupni civilního soudního řízení a problematika tzv. kvalifikované výzvy. Čtvrtá kapitola je zaměřena na výjimky z koncentrace řízení podle ustanovení § 118b OSŘ. V další, velmi podstatné, kapitole páté se práce věnuje vlivu poučovací povinnosti soudu ve vztahu k uplatnění koncentrace řízení a na následky absence tohoto poučení. Šestá kapitola obsahuje možné řešení různých aktuálních problémů současné právní úpravy a úvahy *de lege ferenda*, a to především s ohledem na zahraniční právní úpravu.

1 Koncentrace řízení – úvod do problematiky

S ohledem na téma diplomové práce je v první řadě zapotřebí v teoretické rovině vymezit právní pojmy princip a zásada. Nicméně definováním těchto pojmů se tato práce zabývá pouze pro účely uceleného uchopení pojmu zásady koncentrace řízení a jejího významu a postavení v systému práva. Dále je nezbytné zasadit zásady koncentrace řízení mezi ostatní zásady ovládající civilní soudní řízení sporné, jelikož žádná zásada nefunguje izolovaně, ale společně s dalšími, pro spravedlivý proces nepostradatelnými, zásadami.

Druhá část této kapitoly je věnována samotnému úvodu do problematiky koncentrace řízení, jejich ústavněprávních východisek a samotné podstatě koncentrace řízení a jejího účelu v soudním řízení.

1.1 Stručné vymezení pojmu princip a zásada a jejich postavení v systému práva

Právní principy jsou, zjednodušeně řečeno, pravidla, která tvoří základ určitého právního institutu, právních norem, anebo i celého právního řádu. Tyto principy mohou být výslovně zakotveny v zákonech, ale často existují a uplatňují se nezávisle na tom, zda jsou *expressis verbis* vyjádřeny v zákonném ustanovení či nikoliv. Právní princip má vyšší míru obecnosti nežli právní norma a může být aplikován na několik právních norem současně – někdy i na celý právní řád (např. princip právní jistoty).⁵

V českém právním řádu mají právní principy a zásady nepochybně své místo, jak plyne např. z nálezu Ústavního soudu České republiky, sp. zn. Pl. ÚS 21/96. Ústavní soud v tomto nálezu konstatuje, že soudy nejsou vázány doslovným zněním zákonného ustanovení, naopak se od tohoto ustanovení smí a musí odchýlit v případě, kdy tak vyžaduje některý z principů, který má svůj základ v ústavně konformním právním řádu.⁶

Právní principy jsou tedy součástí právního řádu, přičemž důležitou roli hrají zvláště v legislativním procesu (vytvářejí pomyslné mantinely pro zákonodárce při vytváření právních norem), ale také při aplikaci práva (aplikace zákonného ustanovení by neměla být v rozporu s právními principy).⁷

V rámci účelu mé diplomové práce také pokládám za důležité vymezit terminologicky pojem princip a pojem zásada. V odborné literatuře se tyto pojmy buď používají jako synonyma

⁵ OSINA, Petr. *Teorie práva*. 2. vydání. Praha: Leges, 2020. Student (Leges). 75 s. ISBN 978-80-7502-461-9.

⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 17. prosince 1997, sp. zn. Pl. ÚS 33/97 (N 13/7 SbNU 87).

⁷ OSINA, Petr. *Teorie práva*. 2. vydání. Praha: Leges, 2020. Student (Leges). 82-84 s. ISBN 978-80-7502-461-9.

a libovolně se zaměřují, anebo se rozlišují, a to tak, že pojem princip je používán na ty právní principy, které jsou obecné a dopadají na větší množství právních odvětví či na celý právní řád, kdežto pojem zásada se používá na ty právní principy, které se aplikují pouze v rámci jednoho či menšího množství právních odvětví.⁸ V rámci této práce jsou uvedené pojmy rozlišovány.

1.2 Důležité zásady ovládající civilní soudní řízení sporné úzce související se zásadou koncentrace civilního řízení

Zásada koncentrace řízení nepůsobí v civilním soudním řízení sporném osamoceně, ale společně s dalšími zásadami, které jej ovládají a navzájem se vyvažují. V následující části práce je zapotřebí se zabývat těmito ostatními zásadami, což ve svém důsledku pomůže správně uchopit fungování a uplatnění zásady koncentrace řízení jako takové.

Mnoho současných odborníků ve svých pracích vychází z poznatků významného českého experta na civilní proces, V. Hory. Mně jsou jeho myšlenky také velmi blízké, a proto v této práci vycházím zejména z jeho vymezení níže uvedených zásad civilního procesu.

Dvojicí velmi důležitých zásad civilního procesu jsou zásada legálního pořádku a zásada arbitrárního pořádku. Obě tyto zásady mají společné to, že soudnímu řízení stanovují určitý řád a časové ohraničení. **Zásada legálního pořádku** se projevuje tak, že soudní řízení má zákonem stanovená určitá časová období, ve kterých je možné činit předem definované procesní úkony. Soudní řízení v tomto případě není jednotné, ale je striktně rozděleno do několika úseků, přičemž pokud účastník řízení nevykoná v některém úseku to, co měl vykonat, již tento úkon nemůže vykonat v úseku dalším.⁹ Naproti tomu při uplatnění **zásady arbitrárního pořádku** je soudní řízení jednotné a představuje jeden nedílný celek. Z toho důvodu jej také lze označovat jako tzv. zásadu jednotnosti řízení. V českém civilním procesu je zásada arbitrárního pořádku typicky uplatňována v nalézacích řízeních.¹⁰ Toto vyplývá především z ustanovení § 117 odst. 1 OSŘ, které stanovuje, že je to předseda senátu (příp. samosoudce, dále také jen jako „soudce“), kdo zahajuje, řídí a končí jednání, provádí dokazování a dohlíží na to, aby věc mohla být spravedlivě a bez průtahů rozhodnuta. Při „čisté“ formě zásady arbitrárního pořádku je to právě soudce, který rozhoduje podle svého volného uvážení o tom, zda připustí v konkrétní situaci nějaký procesní úkon, jakož i tvrzení nové skutečnosti či provedení důkazu. Touto mocí

⁸ VEČERA, Miloš a kol. *Právní principy v systému evropského a českého práva*. In HURDÍK, Jan, FIALA, Josef, SELUCKÁ, Markéta. (eds.). *Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004: Sborník z workshopu konaného na Právnické fakultě MU v Brně dne 26. 9. 2006*. Brno: MU, 2006, s. 61. ISBN 80-210-4182-X.

⁹ HORA, Václav, SPÁČIL, Jiří, ed. *Československé civilní právo procesní: I.-III. díl*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. Klasická právnícká díla (Wolters Kluwer ČR). Díl II. 123-124 s. ISBN 978-80-7357-540-3.

¹⁰ PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana. In: ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces: Obecná část a sporné řízení*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-787-3. 41 s

v rukou soudce nabývá soudní řízení flexibility, neboť se může přizpůsobit různým konkrétním případům.¹¹ Soudní řízení totiž nejsou vždy stejná – každé řízení má odlišnou složitost a je svým způsobem unikátní. V českém civilním řízení sporném však není uplatňována tato „čistá“ forma zásady arbitrárního pořádku, poněvadž je jednotnost řízení ovlivněna právě (zákonnou) zásadou koncentrace řízení, která soustřeďuje některé procesní úkony účastníků do předem zákonem vymezeného časového období, resp. do skončení některého úseku řízení.¹²

Další významnou zásadou v civilním řízení je **zásada kontradiktornosti**, na základě které má být účastníkům soudního řízení umožněno diskutovat a vyjadřovat se ke všem okolnostem sporu. Jde v podstatě o možnosti stran předložit argumenty pro svůj prospěch či pro svou obranu.¹³ V souvislost se zásadou kontradiktornosti a zásadou koncentrace řízení je také zapotřebí zmínit **zásadu eventuální**, která je ve své podstatě dopadem uplatnění koncentrační zásady. Tato zásada se projevuje tak, že účastníci řízení tvrdí některé skutečnosti a navrhuje důkazy *in eventum*, tedy z procesní opatrnosti tvrdí takové skutečnosti, které pro případ v tuto chvíli rozhodné nejsou, ale eventuálně by se jimi mohly stát.¹⁴

V kontextu mé diplomové práce je také zapotřebí zmínit **zásadu projednací**, která značně vládne ve sporných řízeních. V zákoně je tato zásada projevena zejména v ustanovení § 101 odst. 1 písm. a) a b) OSŘ a také v § 120 odst. 1 OSŘ, kde je stanoveno, že účastníci jsou povinni tvrdit všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti a plnit důkazní povinnost (tím, že označí důkazy k prokázání svých tvrzení). Jsou to tak účastníci řízení, kteří nesou odpovědnost za zjištění skutkového stavu a je na nich, zda unesou břemeno tvrzení a břemeno důkazní. Projednací zásada dle V. Hory vyhovuje lépe myšlence, že ve sporu jde o právo stran, a je tedy na nich, jaké důkazy soudu předloží. Soud naopak ale nesmí přihlížet k těm důkazům, které mu strany samy nenabídnou.¹⁵ Nicméně, jen soudu přísluší rozhodnout, které účastníkem navrhované důkazy provede či nikoliv, kdy neprovedení některého z navrhovaných důkazů neznamena porušení projednací zásady. Soud však musí z provedených důkazů bezpečně usoudit na skutkový stav dané věci.¹⁶ Ze zásady projednací existují také určité výjimky – zásah do této zásady je možné spatřovat přímo v § 120 odst. 2 OSŘ, dle něhož může soud provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu. K tomuto ustanovení se vyjadřoval i Nejvyšší soud České

¹¹ HORA, Václav, SPÁČIL, Jiří, ed. *Československé civilní právo procesní: I.-III. díl*. Díl II. 124 s.

¹² PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana. In: ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces: Obecná část...* 41 s.

¹³ Tamtéž. 26-27 s.

¹⁴ HORA, Václav, SPÁČIL, Jiří, ed. *Československé civilní právo procesní: I.-III. díl*. Díl II. 124-125 s.

¹⁵ Tamtéž. 121 s.

¹⁶ PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana. In: ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces: Obecná část...* 35 s.

republiky: „Zákon zde má na mysli situaci, kdy z obsahu spisu (z výsledků dosavadního řízení) vyplývá existence určitého – účastníky nenavrženého – důkazu, jehož provedení se jeví potřebným k řádnému (správnému a úplnému) objasnění skutkového základu sporu. Má-li účastníky nenavržený důkaz vyplývat z obsahu spisu, je oprávnění soudu provádět důkazy z vlastní iniciativy omezeno v tom smyslu, že ve sporném řízení se činnost soudu nesmí vyznačovat pátráním po důkazech.“¹⁷

V neposlední řadě je nutné stručně definovat dvojici protikladných zásad civilního procesu, a to zásadu materiální pravdy a zásadu formální pravdy. Obě tyto zásady se týkají poznávání skutkového stavu věci projednávané v řízení. Soud potřebuje znát skutkový stav k tomu, aby mohl rozhodnout, přičemž na tomto se více či méně podílejí účastníci řízení.¹⁸ V případě, že je proces ovládán **zásadou materiální pravdy** ve své ryzi podobě, pak soud zjišťuje skutečný skutkový stav a neklade tomuto cíli žádné formální překážky. Soud se za všech okolností snaží zjistit tzv. objektivní pravdu, tedy to, jak věci v reálném světě skutečně existují. Jenže uplatňování takové čisté formy zásady materiální pravdy je v podstatě nemožné, neboť existují i určité objektivní limity prokázání některých konkrétních skutečností (např. neexistence důkazu, rozporuplnost důkazů...). Ve sporném nalézacím řízení je zásada materiální pravdy významně ovlivněna zásadou projednací, podle níž mohou soudy provést jen ty důkazy, které účastník řízení navrhne (pouze výjimečně může soud provést důkaz nenavržený).¹⁹

Naopak, pokud je proces ovládán **zásadou formální pravdy**, soud postupuje formálně, podle zákonem stanovených pravidel. Dochází proto k určitému formalismu a k jakémusi ustoupení objektivní pravdě, ať už např. za účelem zrychlení procesu či za účelem jeho zjednodušení.²⁰ Tato zásada se ale, stejně jako zásada materiální pravdy, neobjevuje ve své ryzi podobě, nýbrž jen v některých institutech civilního soudního řízení. Projevy zásady formální pravdy tak lze spatřovat např. v možnosti vydat rozsudek pro uznání, kterému předchází kvalifikovaná výzva k vyjádření dle § 114b OSŘ, k níž se žalovaný ve stanovené lhůtě nevyjádří, anebo v možnosti vydat rozsudek pro zmeškání dle § 153b OSŘ, nedostaví-li se řádně předvolaný žalovaný k prvnímu jednání. Zásada formální pravdy má také úzký vztah právě ke koncentraci řízení, jejíž uplatnění způsobuje, že jsou účastníci řízení nuceni tvrdit nové skutečnosti a navrhnout k nim důkazy do určitého, předem určeného okamžiku. Pokud tak

¹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. dubna 2011, sp. zn. 26 Cdo 4635/2010.

¹⁸ WINTEROVÁ, Alena. In: WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6., aktualiz., vyd. Praha: Linde Praha, 2011. ISBN 978-80-7201-842-0. 79 s.

¹⁹ PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana. In: ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces: Obecná část...* 39-40 s.

²⁰ WINTEROVÁ, Alena. In: WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní...* 80 s.

neučiní, soud zjišťuje skutkový stav pouze z těch skutečností, které mu byly včas poskytnuty.²¹ Je tak v podstatě na účastnících řízení, zda dojde ke zjištění úplného skutkového stavu či nikoliv. Soud přitom vždy rozhoduje na základě zjištěného skutkového stavu ve smyslu ustanovení § 153 odst. 1 OSŘ.

1.3 Ústavněprávní základy pro zakotvení zásady koncentrace řízení

Jak již bylo řečeno v úvodu této práce, tak základní východiska pro zakotvení zásady koncentrace v civilním řízení se nachází zejména v Listině základních práv a svobod (dále jen „Listina“)²², ale také v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“)²³. Listina i Úmluva jsou součástí ústavního pořádku České republiky, přičemž u Listiny toto vyplývá přímo z článku 112 odst. 1 Ústavy České republiky.²⁴ Ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách zahrnul do ústavního pořádku ČR Ústavní soud svým nálezem a do této kategorie samozřejmě spadá také zmiňovaná Úmluva.²⁵

Právo na rozhodnutí věci bez zbytečných průtahů a v přiměřené lhůtě je zaručeno v článku 38 odstavci druhém Listiny a v článku 6 odstavci prvním Úmluvy. Toto právo je součástí obsáhlého práva na spravedlivý proces, jehož garance je jedním ze základních pilířů každého demokratického právního státu. Právo na spravedlivý proces se skládá z několika základních komponentů, jako např. právo na nezávislý a nestranný soud, anebo právo na veřejné projednání věci a právě také, již zmiňované, právo na projednání věci v přiměřené lhůtě a bez zbytečných průtahů.²⁶

Požadavek, aby byla věc projednána v přiměřené lhůtě, vychází z obecného pravidla, že opožděná spravedlnost je jako upřená spravedlnost. Není možné jednoznačně definovat, co lze považovat za přiměřenou lhůtu, neboť se jedná o subjektivní a neurčitý právní pojem. Avšak zjednodušeně lze říci, že řízení před soudem nepostupuje tak rychle, jak by mohlo postupovat. O tom, kdy je věc projednána v přiměřené lhůtě a kdy nikoliv, rozhodují často právě individuální rysy každého případu, obzvláště jeho složitost. Tato složitost může určité průtahy v řízení do jisté míry omluvit.²⁷ Složitost případu může spočívat ve složitosti skutkové (např.

²¹ PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana. In: ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces: Obecná část a sporné řízení*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-787-3. 40-41 s.

²² Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

²³ Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

²⁴ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

²⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 25. června 2002, sp. zn. Pl. ÚS 36/01 (N 80/26 SbNU 317).

²⁶ KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 572 s.

²⁷ FABRI, M., LANGBROEK, P. *Delay in judicial proceedings: a preliminary inquiry into the relation between the demands of the reasonable time requirements of Article 6,1 ECHR and their consequences for judges and*

vypořádání velkého množství majetku ze společného jmění manželů), procesní (např. opakované doplňování podání) i právní (např. rozsáhlá změna zákona).²⁸ Mimo složitost případu je pro Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) při rozhodování o tom, zda došlo k průtahům, důležité také chování stěžovatele. Pokud účastník řízení svým vlastním jednáním či nečinností soudní řízení protahoval, nemůže za to být odpovědný stát.²⁹ V případě (sporných) civilních řízeních, která jsou typická tím, že jsou ovládána dispoziční a projednací zásadou, se může stát, že strana sporu úmyslně řízení protahuje. V případě, že se tomu tak stane, není soud zbaven odpovědnosti za celkový průběh řízení a naopak, nastane-li takováto situace, je zákonnou i ústavní povinností soudu reagovat na ni takovými prostředky a postupy předpokládanými procesními prostředky, které jsou tuto snahu schopny eliminovat.³⁰ Dalším faktorem, který hraje roli při posuzování toho, zda došlo k průtahům v řízení, je tedy jednání soudů (a jiných příslušných orgánů). Na rozdíl od jednání stěžovatele, který by musel průtahy zavinit, ať již konáním či nečinností, v případě státních orgánů se žádné zavinění nevyžaduje a odpovědnost za projednání věci v přiměřené lhůtě vzniká orgánu bez ohledu na míru zavinění.³¹

Vedle požadavku projednání věci v přiměřené lhůtě stojí ale další, neméně důležité, principy. Právě díky dodržení a vzájemnému vyvážení všech principů lze hovořit o spravedlivém procesu. Mimo ostatní významné principy sem patří také princip rovnosti účastníků, který bývá často označován jako princip „rovnosti zbraní“. Ten garantuje stranám sporu to, že mají stejně široký prostor k provedení různých procesních úkonů, včetně tvrzení rozličných skutečností či argumentů ve svůj prospěch. Princip rovnosti zbraní v podstatě vyžaduje, aby každé straně byla dána přiměřená možnost přednést svou záležitost za podmínek, jež ji nestaví do podstatně nevýhodnější situace, než ve které je její protistrana.³²

Aby nedošlo k porušení práva na spravedlivý proces, nesmí tedy být soudní řízení urychlováno na úkor jeho kvality, resp. na úkor spravedlivého rozhodnutí ve věci. Smyslem a účelem soudního řízení je totiž zejména spravedlivá ochrana soukromých práv a oprávněných zájmů účastníků tohoto řízení, jak stojí v ustanovení § 1 OSŘ. K tomu, že soudní řízení nesmí být urychlováno na úkor rovnosti účastníků, se mnohokrát vyjadřoval i Ústavní soud, který potvrdil, že soudy mají povinnost zajistit oběma stranám sporu stejné možnosti k uplatnění jejich práv. Např. v nálezu spis. zn. III. ÚS 202/03 dospěl Ústavní soud k závěru, že obecný

judicial administration in the civil, criminal and administrative justice chains. CEPEJ (2003) 20 rev, 10. listopadu 2003 [cit. 23. 2. 2022]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680747b67>.

²⁸ KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 698 s.

²⁹ FABRI, M., LANGBROEK, P., *Delay in judicial proceedings...*, [cit. 23. 2. 2022].

³⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2004, sp. zn. I. ÚS 91/03 (N 184/35 SbNU 435).

³¹ FABRI, M., LANGBROEK, P., *Delay in judicial proceedings...*, [cit. 23. 2. 2022].

³² Rozsudek ESLP ze dne 4. června 2002 ve věci Komanický v. Slovensko (ECHR 2002-V, str. 258).

soud zkrátil stěžovatele na jeho procesních právech tím, že mu nedoručil odvolání žalobkyně, neumožnil mu se k němu vyjádřit a rozhodl o nákladech řízení toliko na základě podaného odvolání. Tímto byl porušen princip rovnosti účastníků řízení.³³

1.4 Účel zavedení zásady koncentrace řízení a její podstata

Hlavní motivací pro zavedení zásady koncentrace řízení a celé řady dalších urychlovacích institutů do OSŘ, bylo pro zákonodárce zkrátit délku civilních soudních řízení, resp. odstranit zbytečné průtahy v těchto řízeních tak, aby bylo skutečně dodržováno právo deklarované Listinou a Úmluvou, čili právo na projednání věci v přiměřené lhůtě a bez zbytečných průtahů.³⁴ Mimo zvýšení rychlosti a hospodárnosti řízení vede zavedení koncentrační zásady a dalších urychlovacích institutů také k podnícení vyšší procesní aktivity účastníků řízení, jelikož jejich pasivita může vést k nepříznivému soudnímu rozhodnutí. Tím je také samozřejmě zvýšena odpovědnost účastníků za výsledek řízení.

Vzhledem k zásadě projednací, již je ovládáno civilní soudní řízení sporné, je jednou z nejdůležitějších povinností účastníků povinnost tvrzení, se kterou je také nerozlučně spojena povinnost důkazní („kdo tvrdí, dokazuje“ – *affirmanti incumbit probatio*), jak vyplývá především z ustanovení § 101 odst. 1 a § 120 odst. 1 OSŘ. Koncentrace řízení se týká právě těchto povinností a donucuje soustředit veškerá skutková tvrzení a důkazní návrhy účastníků na počátek řízení. Zároveň je ale klíčové si uvědomit, že se naopak zásada koncentrace netýká žádných jiných procesních úkonů účastníků.³⁵ Jak např. vyplývá z konstantní judikatury Nejvyššího soudu – koncentrace řízení se nevztahuje na právo účastníka (dlužníka) vznést námitku promlčení. Ačkoliv se účastník námitkou promlčení dovolává právní skutečnosti (uplynutí promlčecí doby), neuplatňuje samotnou námitkou promlčení takové skutečnosti, které by byl povinen uvést v rámci své povinnosti tvrzení, nýbrž uplatňuje toliko své právo dovolat se promlčení, což je dáno hmotněprávní úpravou. Toto platí v případě, že se po zkoncentrování řízení námitka promlčení neopírá o nové skutečnosti a důkazy, které jsou již nepřijatelné.³⁶

Smysl koncentrace řízení je v tom, že na pozdě uplatněná skutková tvrzení, a tím i na související důkazní návrhy, již nebude soudem brán ohled, jelikož k nějakému předem stanovenému okamžiku došlo k uzavření skutkového stavu.³⁷ Z tohoto pravidla ovšem existují určité výjimky, které jsou společně s projevy koncentrace popsány v následujících kapitolách.

³³ Nález Ústavního soudu ze dne 13. listopadu 2003, sp. zn. III.ÚS 202/03 (N 134/31 SbNU 193).

³⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., obecná část.

³⁵ WINTEROVÁ, Alena. *Nad perspektivami českého civilního procesu*. Právní rozhledy, 2008, č. 19, s. 706-711.

³⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. října 2003, sp. zn. 32 Odo 879/2002.

³⁷ WINTEROVÁ, Alena. *Nad perspektivami českého civilního procesu*. Právní rozhledy, 2008, č. 19, s. 706-711.

2 Historický vývoj právní úpravy koncentrace řízení

Pro celkové pochopení koncentrační zásady a s ní i dalších spojených institutů, je zapotřebí věnovat několik stran i historickému vývoji právní úpravy civilního procesu. Tato práce je přitom zaměřena na vývoj koncentračních prvků.

Historický exkurz je věnován české právní úpravě civilního procesu a je rozdělen na několik etap, dle charakteristických historickoprávních událostí, neboť právo státu v určité době je vždy v podstatě odrazem společenské a politické situace toho období, kdy vznikalo.

2.1 Zásada koncentrace v civilním procesu od konce 19. století do roku 1948, resp. do roku 1951

Do roku 1898, kdy nabytl účinnosti zákon č. 113/1895, o soudním řízení v občanských rozepřích právních (dále jen jako „civilní řád soudní“ nebo „CŘS“), byl civilní proces silně formalizovaný. Soudní řízení bylo ovládáno zásadou legálního pořádku a proces byl striktně rozdělen do několika fází. Hranice byly pevně nastaveny a jejich překročení nebylo možné. Přijetím, resp. nabytím účinnosti civilního řádu soudního se stal civilní proces flexibilnější, modernější a méně spoutaný přísnými pravidly. Na řízení začalo být pohlíženo jako na jednotný celek a to, jak se bude v řízení postupovat, měl v rukou soudce, z čehož také plyne označení této zásady – zásada arbitrárního pořádku.³⁸

Civilní řád soudní byl později, při vzniku Československé republiky, přejet na základě recepční normy³⁹ do českého právního řádu.⁴⁰ Až do roku 1948, resp. do konce roku 1951 nevznikla potřeba přijmout novou právní úpravu, a to zejména díky jeho vysoké kvalitě a jisté nadčasovosti. Během výše uvedeného období byly přijaty jen různé dílčí novelizace.⁴¹

O nadčasovosti a vysoké kvalitě civilního řádu soudního vypovídá také fakt, že v právních úpravách několika evropských států lze v současnosti spatřovat podobnost se spoustou jeho prvků a v Rakousku je účinný dodnes, byť samozřejmě v novelizované podobě. V současné české právní úpravě je možno jisté podobnosti pozorovat také, přičemž v této práci se zaměřím na prvky s koncentrační povahou.

Jedním z těchto prvků byla tzv. výzva k odpovědi na žalobu ve formě přípravného podání dle § 243 CŘS. Soudce na základě svého uvážení mohl uložit žalovanému výzvu

³⁸ WINTEROVÁ, Alena. *Koncentrace civilního soudního řízení*. Bulletin advokacie, 2001, č. 4, s. 8–23

³⁹ Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého, ve znění zákona č. 11/1918 Sb.

⁴⁰ Do slovenského právního řádu CŘS převzat nebyl, jelikož v Československu panoval tzv. právní dualismus, kdy v Česku platil právní řád rakouský a na Slovensku platil právní řád uherský.

⁴¹ HAMULÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-51-6. 31 s.

k vyjádření a zároveň k tomu stanovit lhůtu, která nesměla přesahovat čtyři týdny. V případě, že se žalovaný v soudem určené lhůtě nevyjádřil, žalobce mohl navrhnout vydání rozsudku pro zmeškání. Žalovaný měl možnost zhojit zmeškání lhůty k vyjádření do okamžiku, než bylo žalobcem navrženo, aby soud vydal rozsudek pro zmeškání. Na první pohled je tento institut podobný současné kvalifikované výzvě k vyjádření dle § 114b OSŘ, avšak jsou tu dva důležité rozdíly – zmeškání lhůty nelze podle současné právní úpravy zhojit a navíc tímto zmeškáním nedojde k vydání „pouhého“ rozsudku pro zmeškání, ale dojde k fikci uznání nároku žalovaným a soud tedy vydá rozsudek pro uznání, a to i bez návrhu žalobce. Z právní úpravy v dřívějším ČRS je tak patrná větší ochrana žalované strany, než je tomu v současnosti.⁴²

Další významná podoba se objevuje u tehdejšího a současného přípravného jednání, při kterém mohli účastníci činit jakákoli skutková tvrzení a navrhnout k nim důkazy, přičemž nebyli vázáni tím, co tvrdili v žalobě či v odpovědi na žalobu. Nová skutková tvrzení a důkazní návrhy mohly strany uvádět až do konce jednání. Poté bylo soudní řízení zkoncentrováno a od tohoto okamžiku bylo možné uvést nové skutečnosti pouze na základě dvou výjimek – buď uplatnění nové skutečnosti neodporovala druhá strana sporu, anebo o této skutečnosti navrhovatel v době přípravného jednání nevěděl a nemohl ji tedy uvést. V případě druhé výjimky musel navrhovatel osvědčit to, že o existenci této skutečnosti předtím nevěděl.⁴³

Pokud se nekonalo přípravné jednání ve smyslu § 245 CSŘ, pak se konalo pouze tzv. ústní přelíčení, které bylo obdobou současného prvního jednání. Účastníci mohli tvrdit nové skutečnosti a k nim navrhnout důkazy do skončení tohoto ústního přelíčení, které bylo ovládáno zásadou arbitrárního pořádku. I tady však zákonodárci mysleli na to, že v řízení nemají vznikat zbytečné průtahy, a proto měl soudce možnost prohlásit nově tvrzenou skutečnost za nepřipustnou v případě, že ji účastník neuvedl dříve zřejmě proto, aby protáhl délku řízení. Šlo v podstatě o podobný institut jako je nyní soudcovská koncentrace, s tím rozdílem, že se nejednalo o časovou hranici vymezenou do budoucna, ale zpětně ke konkrétnímu důkazu. Soudce tak disponoval na jedné straně mnohem větší volností při vedení soudního řízení, na straně druhé to na něj současně kladlo mnohem vyšší odpovědnost za celkové vedení sporu.⁴⁴

Ani v odvolacím řízení nebylo zásadně možné vnášet do řízení nové skutečnosti a navrhnout důkazy ve věci samé. Bylo je možné uvádět pouze, pokud jimi chtěl účastník podpořit nebo vyvrátit odvolací důvody. Nicméně, tyto odvolací důvody nebyly v zákoně

⁴² HAMULÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení...*, 32 s.

⁴³ Tamtéž. 32-33 s.

⁴⁴ HAMULÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení...*, 34 s.

vyjmenovány, ani nijak blíže vymezeny.⁴⁵

2.2 Zásada koncentrace v civilním procesu od roku 1951 do roku 1989

Civilní řád soudní se nedočkal žádných rozsáhlých změn až do roku 1948, kdy došlo v Československu k významnému politickému převratu a k moci se dostala Komunistická strana Československa. Po politickém převratu došlo k zástupu změn v československém právním řádu a tyto změny neměly ani civilní proces. Změny započaly přijetím zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, který např. vnesl do civilního soudního řízení tzv. soudce z lidu, kteří rozhodovali společně se soudcem. Laici byli tímto zákonem povýšeni nad soudce (odborníka), jelikož senáty, v nichž se rozhodovalo, byly složeny z jednoho profesionálního soudce a dvou soudců z lidu.⁴⁶

Definitivní konec účinnosti civilního řádu soudního nastal dne 1. ledna 1951, s účinností zákona č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád). Tento občanský soudní řád byl postaven na úplně odlišné filozofii, než původní civilní řád soudní. Z československého civilního procesu⁴⁷ bylo odstraněno rozdělování na sporná a nesporná řízení a vzhledem k tomu se i ze sporného řízení vytrhly prvky formální pravdy a naopak značně posílila zásada materiální pravdy. Vždy a v každém řízení byla snaha o zjištění opravdového skutkového stavu a s tím byla spojena i možnost, resp. povinnost soudu opatřovat a provádět i takové důkazy, které žádný z účastníků sporu nenavrhl, jak stanoví § 88 odst. 2 tohoto občanského soudního řádu.⁴⁸ V civilním procesu tak převládala zásada vyšetřovací a podstatně více se objevovala zásada oficiality. V odvolacím řízení bylo možné tvrdit nové skutečnosti a k nim navrhopvat důkazy bez jakéhokoliv omezení – řízení před soudy druhého stupně bylo ovládáno systémem tzv. úplné apelace.⁴⁹

Vzhledem k výše uvedenému by se tak v socialistickém občanském řádu hledaly projevy koncentrační zásady marně.⁵⁰

Ze stejných ideových východisek vycházel i nový zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, který nabyl účinnosti 1. dubna 1964 a nahradil původní úpravu civilního procesu. Podoba civilního soudního řízení se podstatně nezměnila, stále byly mezi vůdčími zásadami

⁴⁵ HAMULÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení...*, 35 s.

⁴⁶ Zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, ve znění zákona č. 319/1948 Sb.

⁴⁷ S účinností zákona č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních skončil také výše zmíněný právní dualismus a právo celé Československé republiky bylo sjednoceno.

⁴⁸ Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních, ve znění zákona č. 142/1950 Sb.

⁴⁹ HAMULÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení...*, 37 s.

⁵⁰ Jako jedinou výjimku lze spatřovat v institutu směnečného či šekového platebního rozkazu, který je upraven v ustanovení § 423 zák. č. 142/1950 Sb. Při vydání tohoto platebního rozkazu musel žalovaný buď do tří dnů zaplatit, anebo proti němu ve stejné lhůtě podat námitky. K pozdějším námitkám se nepřihlíželo.

zařazeny zásada materiální pravdy, zásada oficiality či zásada vyšetřovací. Zásada koncentrace řízení tudíž neměla ani v tomto občanském soudním řádu žádný prostor.⁵¹ Obecně lze říci, že nově přijatý občanský soudní řád ještě prohloubil prvky socialistické koncepce úpravy civilního procesu a tvrzenou snahou o zjištění úplné a objektivní pravdy jen režim odůvodňoval státní intervence do občanského soudního řízení.

2.3 Zásada koncentrace v civilním procesu po roce 1989

Poté, co došlo po roce 1989 v Československu k politickým změnám a k pádu komunistického režimu, bylo zapotřebí také změnit mnoho právních předpisů. Mezi těmito předpisy nechyběl ani občanský soudní řád, jelikož v demokratické zemi by nebyl průběh civilního řízení (zejm. sporného) v takové podobě, jak ho tehdejší OSŘ upravoval, udržitelný. Po dlouhé době, kdy bylo pojetí civilního soudního řízení postaveno na úplně odlišné filozofii než je v demokratické společnosti běžné, ale nebylo možné, aby došlo k přijetí úplně nového kodexu. Navíc by příprava nového a uceleného civilního soudního řádu trvala příliš dlouhou dobu. Zákonodárci se především z těchto důvodů rozhodli jít cestou dílčích novelizací, které by byly pro společnost více „snesitelné“ a těmito postupnými změnami řešili ty nejvýraznější problémy socialistické právní úpravy.⁵²

S ohledem na téma této práce stojí za zvláštní zmínku zejména tzv. velká novela provedená zákonem č. 30/2000 Sb. a tzv. souhrnná novela provedená zákonem č. 7/2009 Sb. Již před přijetím těchto dvou důležitých novel se ale v občanském soudním řádu začaly (znovu) objevovat prvky formální pravdy – a to např. díky novele provedené zákonem č. 171/1993 Sb., kterou byly do sporných řízení zavedeny instituty rozsudku pro uznání (§ 153a OSŘ) a rozsudku pro zmeškání (§ 153b OSŘ). Touto novelou byla také obnovena povinnost účastníků tvrdit rozhodné skutečnosti a navrhopvat důkazy k jejich prokázání, tedy břemeno tvrzení a břemeno důkazní (§ 120 odst. 1 OSŘ). Nicméně je nutno podotknout, že rozsudek pro uznání se objevoval pouze v podobě, jako byl vnímán dřívějším civilním řádem soudním⁵³ a soud vydal takový rozsudek pouze v případě, že žalovaný nárok žalobce skutečně uznal. Ze zákona tedy nebylo po této novelizaci možné, aby soud vydal rozsudek pro uznání pro absentující či opožděné vyjádření na kvalifikovanou výzvu jako je tomu v současnosti.

⁵¹ HAMULÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení...*, 38-39 s.

⁵² Viz např. důvodová zpráva k zákonu č. 30/2000 Sb., obecná část.

⁵³ Viz § 395 zákona č. 113/1895 Ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní) ve znění zákona č. 113/1895 Ř. z.

2.3.1 Velká novela občanského soudního řádu zavedená zákonem č. 30/2000 Sb.

Jedním z hlavních cílů zákonodárců bylo dostát Listinou a Úmluvou garantovanému právu na rozhodnutí věci bez zbytečných průtahů a v přiměřené lhůtě. Novela občanského soudního řádu provedená zákonem č. 30/2000 Sb. tak vrátila do sporných řízení zásadu koncentrace a současně v nich posílila postavení zásady formální pravdy. Zároveň se zákonodárci snažili urychlit řízení a umožnit soudu rozhodnout při jediném jednání tím, že zkvalitní zákonnou úpravu přípravy soudního jednání.⁵⁴

Velká novela přidala do občanského soudního řádu zcela nový a dosud neznámý institut kvalifikované výzvy k vyjádření (§ 114b OSŘ), jenž soudy v současnost hojně využívají. V případě, že se na takovou výzvu žalovaný v určené lhůtě písemně nevyjádří, platí, že nárok žalobce uznal (dojde k fikci uznání nároku) a soud vydá rozsudek pro uznání. Prostřednictvím kvalifikované výzvy k vyjádření tak zákon značně zvýšil odpovědnost žalované strany za její procesní aktivitu (resp. pasivitu) a zároveň pomohl získat soudu procesní autoritu, kterou do existence tohoto institutu vůči žalované straně postrádal.⁵⁵ Navíc pomocí tohoto institutu opravdu došlo ke zkrácení mnoha sporných řízení. Souhlasím však s K. Hamulákovou, která konstatuje, že se nejedná o projev zásady koncentrace řízení v pravém slova smyslu, ale spíše o projev zásady formální pravdy, jelikož v případě, že se žalovaný k výzvě soudu vyjádří, tak mu posléze nic nebrání v tvrzení nových skutečností v dalším průběhu řízení.⁵⁶

Vedle institutu kvalifikované výzvy ale velká novela zavedla do občanského soudního řádu také pravou koncentraci řízení, a to ve dvou základních podobách – koncentraci zákonnou a koncentraci soudcovskou.

Zákonná koncentrace řízení byla vymezena v § 118b OSŘ a nevztahovala se na všechna sporná řízení, ale pouze na ta řízení, která byla výslovně uvedena v odstavci prvním tohoto ustanovení. Šlo např. o řízení ve věcech ochrany osobnosti, anebo ve sporech o ochranu práv porušených nebo ohrožených nekalým soutěžním jednáním. V takto vyjmenovaných soudních řízeních museli účastníci tvrdit rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání nejpozději do skončení prvního jednání.⁵⁷ V důvodové zprávě stojí, že zákonná koncentrace řízení byla zavedena tam, kde existuje společenský zájem na soustředěném řízení (koncentrovaném řízení) a urychleném rozhodnutí věci.⁵⁸

⁵⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., obecná část, zvláštní část, body 148 a 149.

⁵⁵ JIRSA, Jaromír. *Perspektivy českého civilního procesu*. Právní rozhledy, 2008, č. 12, s. 427–434.

⁵⁶ HAMULÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení...*, 41 s.

⁵⁷ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 30/2000 Sb.

⁵⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., zvláštní část, bod 156.

Naopak soudcovská koncentrace řízení byla zavedena do občanského soudního řádu ustanovením § 118c OSŘ. Podobně, jak tomu bylo v civilním řádu soudním z roku 1895, byla koncentrace řízení v rukách soudce, který ve sporu rozhodoval. Nejednalo se ale o úplně totožný institut, neboť soud mohl rozhodnout o koncentraci řízení pouze na návrh některého z účastníků. Aby mohlo dojít k soudcovské koncentraci řízení, tak muselo být splněno několik následujících předpokladů.

Nesmělo jít o řízení, kde se uplatňovala koncentrace zákonná dle § 118b OSŘ, muselo jít o sporné řízení, kde došlo k průtahům v řízení vinou některého z účastníků a jiný účastník musel soudu navrhnout, aby rozhodl o tom, že řízení bude zkoncentrováno.⁵⁹ Za průtahy přitom byla považována zejména procesní pasivita účastníka či jeho nečinnost. Tyto průtahy v řízení mohly např. spočívat v tom, že účastník netvrdil rozhodné skutečnosti a neoznačil k nim důkazy, byť k tomu byl vyzván a byl poučen soudem o možných následcích takové procesní nečinnosti.⁶⁰ Nutno podotknout, že koncentrace řízení se posléze vztahovala na celé řízení, a tedy i na účastníka, jenž navrhl, aby se v řízení koncentrace uplatnila. V případě, že byly splněny podmínky pro uplatnění koncentrace řízení, soud vydal usnesení, že ve sporu lze uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání nejpozději ve lhůtě, kterou určí, přičemž tato lhůta byla minimálně 15 dnů od doručení tohoto usnesení účastníkům. K později tvrzeným skutečnostem soud nepřihlížel, ledaže by se jednalo o některou ze zákonem vymezených výjimek.⁶¹

V neposlední řadě je důležité zmínit znovuzavedení systému neúplné apelace v odvolacím řízení (sporném). Účastníci tak mohli tvrdit rozhodné skutečnosti a navrhnout k nim důkazy jen do konce řízení před soudem prvního stupně, jak bylo velkou novelou stanoveno v § 199a OSŘ.⁶² Řízení před soudy prvního stupně se tak opět stalo „hlavním bojištěm“ a nikoliv jakýmsi „zahřívacím kolem“, kterým pro některé účastníky v systému úplné apelace prvostupňové soudy skutečně byly.

2.3.2 Souhrnná novela občanského soudního řádu zavedená zákonem č. 7/2009 Sb.

Po několika letech od účinnosti velké novely došlo k přijetí další velmi rozsáhlé novely občanského soudního řádu, tzv. souhrnné novely, která byla přijata jako zákon č. 7/2009 Sb. Tento zákon podstatně změnil průběh civilního řízení, především sporného nalézacího řízení,

⁵⁹ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 30/2000 Sb.

⁶⁰ BUREŠ, Jaroslav. In: DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský soudní řád I, II*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9. 557 s.

⁶¹ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 30/2000 Sb.

⁶² Samozřejmě z tohoto pravidla také existovaly výjimky, které byly vytyčeny v § 205a OSŘ, viz zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 30/2000 Sb.

a z tohoto důvodu bývá často označován jako zákon průlomový.⁶³

Stejně jako velká novela, i souhrnná novela občanského soudního řádu měla za cíl především zamezit průtahům v řízení a zefektivnit soudní proces. Dále se pak zákonodárci snažili o zjednodušení procesních předpisů či odbřemenění soudců. Zrychlení a zefektivnění civilního procesu označili zákonodárci v důvodové zprávě k této novele jako prioritu.⁶⁴

Souhrnná novela významně rozšířila uplatnění zásady koncentrace v civilním soudním řízení a tímto značně zvýšila odpovědnost účastníků za průběh řízení i jeho samotný výsledek. Od této novely to jsou tedy především účastníci, kdo odpovídají za včasné a úplné zjištění skutkového stavu. Vzhledem k zavedení všelijakých institutů sloužících k urychlení soudního řízení, došlo nepochybně také k posílení zásady formální pravdy. Nedá se však říci, že by v civilním řízení sporném zásada materiální pravdy úplně vymizela, neboť obě zásady se navzájem vyvažují a doplňují. Zásada formální pravdy často nastupuje až v případě, že je některá ze stran sporu nečinná či lhostejná – tedy procesně pasivní.

Důležitými změnami v občanském soudním řádu ve smyslu uplatnění zásady koncentrace je zejména zavedení přípravného jednání (§ 114c OSŘ) a dále pak zrušení rozdělení koncentrace na zákonnou a soudcovskou. Od zavedení souhrnné novely se uplatňuje na všechna sporná civilní řízení zákonná koncentrace podle § 118b OSŘ.⁶⁵

Vzhledem k tomu, že instituty zavedené souhrnnou novelou občanského soudního řádu jsou v téměř nezměněné podobě účinné dodnes, věnují se jim konkrétně a podrobně následující kapitoly této diplomové práce.

⁶³ Viz např. JIRSA, Jaromír. *Proč bychom se souhrnné novely báli? (aneb – existuje řada dobrých důvodů, abychom se na ni těšili)*. Bulletin advokacie, 2009, č. 6, s. 21-27.

⁶⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., obecná část.

⁶⁵ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 7/2009 Sb.

3 Projevy zásady koncentrace řízení v prvním stupni civilního soudního řízení

Jak je již mnohokrát zmíněno výše, zákonná koncentrace se uplatňuje ve všech sporných soudních řízeních. Její účinky spočívají v tom, že účastníci řízení musí zásadně uplatnit všechny pro spor rozhodné skutečnosti a k nim navrhnout důkazy do určitého, předem určeného časového okamžiku. V případě, že tak neučiní, soud k těmto pozdě tvrzeným skutečnostem vůbec nepřihlíží.

K tomu, aby k zákonné koncentraci řízení vůbec došlo, je nutné, aby byly splněny předpoklady stanovené zákonem, zejména aby byli účastníci řízení poučeni o materiální a formální podstatě koncentrace řízení. Formální podstata koncentrace spočívá v tom, že po jejím nastoupení již nebude možné tvrdit nové skutečnosti a k nim navrhnout důkazy, kdežto materiální podstata koncentrace je vždy odlišná a soud v rámci tohoto poučení instruuje účastníky o tom, které skutečnosti považuje za nesporné, které naopak za neprokázané a rovněž poučí účastníky o tom, jaké skutečnosti považuje za podstatné pro vydání meritorního rozhodnutí.⁶⁶

Jednotlivé prvky zásady koncentrace je možno spatřovat v různých segmentech sporného řízení, a to již při přípravě jednání, konkrétně v institutu kvalifikované výzvy k vyjádření dle § 114b OSŘ a při přípravném jednání dle § 114c OSŘ. Byť kvalifikovaná výzva není ryzím projevem koncentrace řízení, jak je uvedeno výše, domnívám se, že v této práci má své místo, neboť jde o institut značně urychlující soudní řízení a pasivita žalovaného má v kontextu kvalifikované výzvy velmi negativní důsledky sahající až do hmotněprávní roviny nečinného účastníka. Mám navíc za to, že tento institut je způsobilý v určitých situacích porušit právo účastníka na spravedlivý proces, což je nastíněno v následující podkapitole.

Koncentrační zásada se projevuje také v samotném nalézacím řízení před soudy prvního stupně ve smyslu ustanovení § 118b OSŘ, přičemž v této kapitole jí je věnován dostatečný prostor.

3.1 Kvalifikovaná výzva k vyjádření dle ustanovení § 114b OSŘ

Příprava jednání má sloužit zejména k urychlení řízení a k tomu, aby bylo možné věc rozhodnout zpravidla při jediném jednání (§ 114a odst. 1 OSŘ). Zákon proto v rámci přípravy jednání nabízí soudci několik nástrojů, které může použít, aby dosáhl rychlého a spravedlivého

⁶⁶ SVOBODA, Karel. In SVOBODA, Karel a kol. *Civilní proces: obecná část a sporné řízení*. Praha: C.H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-279-3. 235 s.

rozhodnutí věci. Mezi tyto nástroje patří např. „prostá“ výzva k vyjádření (žalovaného), vyžádání si zprávy o skutečnostech, majících význam pro řízení, aj. Vedle nástrojů podle § 114a odst. 2 OSŘ má soud k dispozici i kvalifikovanou výzvu k vyjádření dle § 114b OSŘ.

Pokud jsou splněny podmínky řízení a zároveň podaná žaloba neobsahuje žádné vady (anebo jsou-li vady na výzvu soudu odstraněny), může soud vyzvat žalovaného k vyjádření, a to buď prostou výzvou k vyjádření, anebo kvalifikovanou výzvou.⁶⁷ Výzvu k vyjádření žalovaného soud vydá vždy, ledaže by se takový postup jevil neúčelným. Neúčelné by to mohlo být ve velmi jednoduchých sporech, kde postačí vyjádření žalovaného až na prvním jednání. Souhlasím však s J. JIRSOU, že i v těchto případech je vhodné, aby byl žalovaný vyzván k vyjádření alespoň zároveň s předvoláním, aby se mohl k věci vyjádřit ještě před prvním jednáním ve věci samé.⁶⁸ Tím soud získá v předstihu žalovaného náhled na věc a s vyšší pravděpodobností pak bude schopen rozhodnout ve věci při jediném jednání, jak požaduje zákon.

3.1.1 Podmínky pro vydání kvalifikované výzvy

Soud může využít kvalifikovanou výzvu, pokud nevyužil výzvu prostou, anebo pokud se na takto učiněnou výzvu žalovaný nevyjádřil. Zároveň může soud tuto výzvu využít pouze tehdy, vyžaduje-li to povaha věci nebo okolnosti případu, anebo bylo-li ve věci rozhodnuto platebním rozkazem. Dle Nejvyššího soudu vyžaduje povaha věci vydání kvalifikované výzvy *zejména tehdy, je-li zjišťování skutkového stavu věci s ohledem na předpokládané množství odlišných tvrzení účastníků a navrhovaných důkazů mimořádně obtížné, a kdy bez znalosti stanoviska žalovaného nelze první jednání připravit tak, aby při něm bylo zpravidla možné věc rozhodnout. Okolnosti případu odůvodňují vydání usnesení podle § 114b o.s.ř. v zejména takovém sporu, kdy dosavadní poznatky ukazují, že – ačkoliv by podle své povahy nemuselo jít o věc z hlediska zjišťování skutkového stavu mimořádně obtížnou – tu jsou takové mimořádné skutečnosti, které vedou k závěru, že bez písemného vyjádření žalovaného ve věci nemůže být první jednání připraveno tak, aby při něm mohlo být zpravidla o sporu rozhodnuto.*⁶⁹

Naopak vydání kvalifikované výzvy nepřichází v úvahu ve zcela jednoduchých věcech, které tím pádem ani nevyžadují rozsáhlejší přípravu jednání.⁷⁰ Soud nemůže vydat

⁶⁷ Prostá výzva k vyjádření má v podstatě velmi podobný účel jako kvalifikovaná výzva, ale hlavní rozdíl je v tom, že pokud se žalovaný včas na prostou výzvu nevyjádří, nemá to pro něj žádné negativní důsledky.

⁶⁸ JIRSA, Jaromír. In HAVLÍČEK, Karel, ed. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář podle stavu k 1. 4. 2014*. Praha: Havlíček Brain Team, 2014. ISBN 978-80-87109-51-9. 206 s.

⁶⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. srpna 2004, spis. zn. 21 Cdo 1109/2004.

⁷⁰ Tamtéž.

kvalifikovanou výzvu také tam, kde je podaná žaloba zjevně bezdůvodná a žalovaný nárok nemohl žalobci vůbec vzniknout.⁷¹

Kvalifikovaná výzva může být soudem vydána také za podmínky, že ve věci rozhodne platebním rozkazem. V praxi ale vznikla otázka, jestli soud musí v tomto případě zkoumat, zda toto vyžaduje povaha věci nebo okolnosti případu. Odpověď poskytl Nejvyšší soud, který dospěl k rozhodnutí zejména na základě jazykového výkladu ustanovení § 114b OSŘ – kvalifikovanou výzvu je možné vydat společně s platebním rozkazem i ve zcela jednoduchých věcech, které nevyžadují podrobnější a rozsáhlejší přípravu jednání a v nichž je jinak vydání tohoto usnesení vyloučeno.⁷² Je na místě zamyšlení, zda nedochází v podstatě k obcházení OSŘ, který výslovně stanovuje ve svém ustanovení § 174 odst. 3, že odpor proti platebnímu rozkazu nevyžaduje žádné odůvodnění.⁷³ Navíc mám za to, že pokud žalovaný podá proti vydanému platebnímu rozkazu odpor, ale pak se z nějakého důvodu nevyjádří k přiložené kvalifikované výzvě, je poněkud zvláštní, že i přesto, že nároku žalobce zjevně oponoval – tedy podal v určené lhůtě odpor, dojde k fiktivnímu uznání nároku. K tomu se vyjadřoval i Ústavní soud, který ale konstatoval, že uvedený postup je ústavně konformní a citoval obecně platný právní princip, že práva náležejí bdělým.⁷⁴

S tímto názorem Ústavního soudu se však nemohu ztotožnit. Samozřejmě nelze oponovat obecnému principu, že práva náležejí bdělým, ale nedomnívám se, že vydání rozsudku pro uznání po zjevném popření nároku je ústavně konformní. *De lege ferenda* by tak dle mého názoru bylo vhodnější, aby jako důsledek nevyjádření se na kvalifikovanou výzvu byl soudem vydán rozsudek pro zmeškání, jako je tomu např. v ustanovení § 273 písm. a) slovenského civilního sporového poriadku (dále jen „CSP“)⁷⁵

Zákonem je stanovena minimální délka lhůty k vyjádření, která činí 30 dnů od doručení do vlastních rukou, přičemž náhradní doručení je vyloučeno – soud tak může stanovit lhůtu minimálně 30 dnů, anebo lhůtu delší. Jde o lhůtu soudcovskou, a tak ji lze na žádost prodloužit.⁷⁶ Pokud se žalovaný ve lhůtě soudem určené nevyjádří a ani nesdělí, jaký důležitý důvod mu ve vyjádření brání, soud vydá rozsudek pro uznání podle § 153 odst. 3 OSŘ.

⁷¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. října 2003, spis. zn. 29 Odo 296/2003.

⁷² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. srpna 2008, sp. zn. 21 Cdo 3597/2007.

⁷³ KŘIVÁČKOVÁ, Jana, HAMULÁKOVÁ, Klára. *Devět měsíců účinnosti nové právní úpravy koncentrace v civilním soudním řízení z pohledu praxe*. Právní rozhledy, 2010, č. 12, s. 441-446.

⁷⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. srpna 2010, sp. zn. IV. ÚS 484/10.

⁷⁵ Zákon č. 160/2015 Z. z., civilný sporový poriadok, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁶ JIRSA, Jaromír. In HAVLÍČEK, Karel, ed. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář...*, 218 s.

3.1.2 Účel kvalifikované výzvy a obsah vyjádření

Vydáním kvalifikované výzvy soud vyzývá účastníka k tomu, aby se v určené lhůtě k žalobě písemně vyjádřil a aby v případě, že nárok uplatněný v žalobě zcela neuznává, ve vyjádření vylíčil rozhodující skutečnosti, na nichž staví svoji obranu a označil důkazy k jejich prokázání. V rámci vyjádření musí žalovaný tedy splnit svou povinnost tvrzení i důkazní, avšak nemusí rozhodně tvrdit veškeré skutečnosti, jelikož svá tvrzení může žalovaný doplnit na následném prvním jednání ve věci.

Hlavním účelem tohoto institutu je nepochybně urychlení soudního řízení, zvýšení odpovědnosti žalovaného za jeho procesní aktivitu a také snaha o co nejlepší přípravu jednání tak, aby bylo možno následně rozhodnout při jediném jednání ve věci samé. Z toho důvodu nestačí jen pouhé vágní vyjádření žalovaného ve smyslu, že žalovaný nárok neuznává, ale je potřeba rozhodné skutečnosti opravdu vylíčit a označit alespoň některé důkazy k jejich prokázání. Zároveň je však důležité, aby soudy nejednaly příliš formalisticky a v případě, že žalovaný uvede alespoň nějaké relevantní skutečnosti, byť ne úplně dostatečné, nemohou provést takový výklad vyjádření žalovaného, který z něho jednoznačně nevyplývá (uznání nároku). Pokud má soud o obsahu vyjádření pochybnosti, je jeho úkolem, aby je odstranil, ať doplňujícím dotazem nebo jiným vhodným opatřením. Tím je také zachován princip rovnosti zbraní účastníků řízení.⁷⁷

Domnívám se, že tímto nálezem poskytl Ústavní soud odpověď na odborníky často kladenou otázku, a to zda by měl soud vyzvat žalovaného k opravě či doplnění vyjádření (pokud se nevyjádří dostatečně) ve smyslu ustanovení § 43 OSŘ. Mám za to, že taková výzva je rozhodně namístě, vzhledem k tomu, že u žaloby jde o běžný postup,⁷⁸ navíc zákon s kvalifikovanou výzvou spojuje vážné právní následky v podobě fikce uznání nároku. Tím na žalovaného nejsou kladeny vyšší nároky než na žalobce a nedojde k narušení principu rovnosti účastníků řízení.⁷⁹

3.2 Koncentrace řízení v rámci přípravného jednání dle ustanovení § 114c OSŘ

Přípravné jednání v takové podobě, jak ho známe dnes, bylo zavedeno do OSŘ souhrnnou novelou, byť obdobu přípravného jednání obsahovala již novela provedená zákonem

⁷⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 17. října 2006, sp. zn. IV. ÚS 544/05 (N 189/43 SbNU 159).

⁷⁸ Pokud žalobce podá žalobu, ve které nevylicil všechny rozhodné skutečnosti a neoznačil důkazy k jejich prokázání, soud jej vyzve podle § 43 OSŘ k opravě nebo k doplnění žaloby.

⁷⁹ Viz KŘIVÁČKOVÁ, Jana, HAMULÁKOVÁ, Klára. *Devět měsíců účinnosti nové právní úpravy koncentrace v civilním soudním řízení z pohledu praxe*. Právní rozhledy, 2010, č. 12, s. 441-446.

č. 59/2005 Sb. OSŘ. Po této novele bylo možné předjednání věci v rámci tzv. soudního roku, který sloužil např. k pokusu o smír, k seznámení účastníků s předběžným názorem soudece, avšak především k vyjasnění sporných a nesporných skutečností. Ovšem tato dřívější podoba přípravného jednání měla oproti jeho současné úpravě méně formální povahu a nekladla na účastníky řízení tak vysoké nároky.⁸⁰

V úvodu je nutné podotknout, že přípravné jednání nemá povahu jednání ve věci samé dle ustanovení § 115 OSŘ a není tak možné v rámci něj vydat meritorní rozhodnutí. Jeho hlavním smyslem totiž je, stejně jako u kvalifikované výzvy k vyjádření, odstranění průtahů v řízení a umožnění soudu meritorně rozhodnout při jediném jednání.

Konání přípravného jednání klade na účastníky mnoho zodpovědnosti, jelikož s sebou nese, pro účastníky řízení závažné, důsledky. Zásadně po skončení přípravného jednání totiž nastupuje koncentrace řízení a účastníci od tohoto okamžiku již nemohou tvrdit nové skutečnosti a navrhopvat důkazy k jejich prokázání.

Další významný (negativní) důsledek je spojen s nedostavením se na přípravné jednání. V případě, že se na něj nedostaví žalovaný, ačkoliv byl řádně a včas předvolán, aniž by se včas a z důležitého důvodu omluvil, má se za to, že nárok uplatněný žalobou uznává. Nastává tak fikce uznání nároku a soud následně vydá rozsudek pro uznání dle ustanovení § 114c odst. 6 a § 153a odst. 3 OSŘ. Nedostavení se k přípravnému jednání má negativní následky i pro žalobce. Pokud se nedostaví, ačkoliv byl řádně a včas předvolán, aniž by se včas s z důležitého důvodu omluvil, soud řízení zastaví dle ustanovení § 114c odst. 7 OSŘ. V podstatě se má za to, jako by žalobce vzal svou žalobu zpět.

Důsledky absence na přípravném jednání na straně žalobce však nejsou zdaleka tak negativní, jako na straně žalovaného. V případě absence žalovaného soud meritorně rozhodne ve věci samé a vzniká tím překážka *rei iudicata*. Žalovaný tak posléze může podat odvolání pouze na základě k tomu příslušných odvolacích důvodů.⁸¹ Na druhé straně, pokud se nedostaví žalobce, soud usnesením toto řízení zastaví – tím však nedochází k překážce *rei iudicata* a žaloba tak může být poté podána znovu. Pokud se nedostaví ani jedna ze stran, soud postupuje stejně, tedy vydá usnesení o zastavení řízení.

Mám za to, že nerovnováha v negativních důsledcích pro účastníky by mohla narušovat princip rovnosti účastníků řízení. Vhodnější právní úprava *de lege ferenda* by mohla být

⁸⁰ JIRSA, Jaromír. *Souhrnná novela občanského soudního řádu – příležitost ke změně*. Právní rozhledy, 2009, č. 6, s. 198-208.

⁸¹ Odvolání může být podáno pouze dle § 205b OSŘ.

inspirována např. německým civilním řádem soudním (dále jen „dZPO“)⁸², který ve svém ustanovení § 330 upravuje možnost (resp. povinnost⁸³) soudu na návrh žalovaného kontumačním rozsudkem zamítnout žalobu, pokud se žalobce bez omluvy nedostaví k soudnímu jednání. Vznikám tím překážka věci rozsouzené a žalobce tím ztrácí možnost tentýž nárok znovu uplatnit novou žalobou.⁸⁴

Inspirací *de lege ferenda* by také mohl být slovenský CSP, kde soud rozhodne rozsudkem pro zmeškání, pokud se účastníci řízení bez omluvy nedostaví k tzv. předběžnému projednání. Toto předběžné projednání je obdobou českého přípravného jednání, byť nejde o úplně totožný institut.⁸⁵ Rozsudek pro zmeškání soud vydá jak v případě neomluvené absence žalovaného, tak žalobce, přičemž vydání kontumačního rozsudku musí přítomná strana soudu navrhnout. Mám za to, že vydání rozsudku pro zmeškání je vhodnější variantou skončení řízení, a navíc tak nedochází k nerovnosti stran – jak žalovaný, tak žalobce nesou stejné následky v případě neomluvené absence.

3.2.1 Podmínky pro nařízení přípravného jednání

Přípravné jednání se může konat pouze v případě, kdy jsou splněny podmínky stanovené zákonem. Zároveň platí, že přípravné jednání nemůže být nařízeno, pokud soud již vydal kvalifikovanou výzvu k vyjádření dle § 114b OSŘ.⁸⁶ Pravděpodobně k tomu zákonodárce vedla myšlenka, že vrstvením těchto institutů by mohlo docházet k nadměrnému zatěžování účastníků řízení (v tomto případě zejména žalovaného).⁸⁷ Domnívám se však, že některé případy mohou být tak složité, že byť se žalovaný vyjádří na kvalifikovanou výzvu, tak soudce stále nebude mít dostatečně vyjasněn skutkový stav. Již při nařízení prvního jednání ve věci tak soudce může vědět, že věc nebude schopen při tomto jednání meritorně rozhodnout. Z toho důvodu by bylo v některých případech vhodné mít možnost využít oba instituty, resp. možnost využít po kvalifikované výzvě i přípravné jednání.

Přípravné jednání je rovněž vyloučeno tam, kde je možné o věci samé rozhodnout bez nařízení jednání, tedy jen na základě listinných důkazů dle § 115a OSŘ.⁸⁸ Dále je pak využití

⁸² Zivilprozessordnung, ve znění pozdějších předpisů.

⁸³ V případě, že jsou splněny podmínky pro vydání kontumačního rozsudku pro zmeškání a žalovaný jeho vydání navrhne, soud nemá další prostor pro své úvahy a musí jej bez dalšího vydat.

⁸⁴ SEDLÁČEK, Miroslav. *Kontumační rozsudek – analýza, komparace a náměty ke koncepci budoucí úpravy*. Právní rozhledy, 2020, č. 10, s. 357-363.

⁸⁵ Např. na rozdíl od české právní úpravy, soud může na předběžném projednání rozhodnout i ve věci samé, pokud je to možné a účelné (§ 171 odst. 2 CSP).

⁸⁶ Resp. pokud soud kvalifikovanou výzvu vydal a byla žalovanému řádně doručena. Pokud by výzva žalovanému doručena nebyla, může soud přistoupit k nařízení přípravného jednání (pokud jsou splněny další podmínky).

⁸⁷ KRIVÁČKOVÁ, Jana, HAMULÁKOVÁ, Klára. *Devět měsíců účinnosti nové právní úpravy koncentrace v civilním soudním řízení z pohledu praxe*. Právní rozhledy, 2010, č. 12, s. 441-446.

⁸⁸ Současně se účastníci buď vzdají práva účasti na projednání věci, anebo souhlasí s rozhodnutím věci bez nařízení

tohoto institutu vyloučeno tam, kde jsou splněny podmínky pro vydání platebního rozkazu – v takovém případě by nedošlo k urychlení řízení, ale spíše k jeho zbytečnému protahování.⁸⁹

Pokud soudu v nařízení přípravného jednání nebrání žádná z výše uvedených překážek, musí být ještě posouzeno, zda je to v konkrétní věci účelné. Toto je zákonem zcela ponecháno na úvaze soudce, avšak v praxi je neúčelností chápána zejména jednoduchost věci či zjevná nečinnost některého z účastníků (vzhledem k doručení do vlastních rukou, viz níže).

Další důležitou podmínkou, pro to, aby bylo možné konat přípravné jednání, je doručení předvolání do vlastních rukou účastníků, a to bez možnosti náhradního doručení (s výjimkou doručení do datové schránky). Předvolání musí být doručeno nejméně 20 dnů před konáním přípravného jednání. V ustanovení § 114c odst. 2 OSŘ je výslovně stanoveno, že předvolání jsou účastníci řízení, jejich zástupci a popřípadě též další osoby, jejichž přítomnost je třeba. Vyplývá z toho, že předvolání nelze doručit pouze zástupci účastníka, pokud je zastoupen, ale i samotnému účastníkovi.⁹⁰

3.2.2 Obsah a průběh přípravného jednání

V ustanovení § 114c odst. 3 OSŘ jsou demonstrativně vyčteny některé úkony, které může soudce učinit v průběhu přípravného jednání. Soudce zejména v součinnosti s účastníky objasní, zda jsou splněny podmínky řízení⁹¹ a případně učiní opatření k odstranění jejich nedostatku. Má se také pokusit o smírné vyřešení věci a rovněž může nařídít první setkání s mediátorem, je-li to v konkrétní situaci účelné a vhodné.

V rámci přípravného jednání soudce vyzve účastníky, aby do protokolu doplnili svá potřebná tvrzení o skutečnostech rozhodných pro věc a návrhy na provedení důkazů k jejich prokázání, případně aby splnili své další procesní povinnosti. K tomu poskytne účastníkům potřebná poučení. Soudce také probere věc s účastníky – sestaví chronologický přehled skutkového děje, vytrídí důkazy, upřesní sporné a nesporné skutečnosti apod.⁹²

Na konci přípravného jednání se uplatní zásada koncentrace řízení a účastníci tak mohou tvrdit veškeré rozhodné skutečnosti a k nim navrhnout důkazy jen do jeho skončení. Pokud k tomu existuje důležitý důvod a zároveň o to účastník požádá, může soudce poskytnout lhůtu k doplnění skutečností rozhodných pro věc, přičemž tato lhůta nesmí být delší než 30 dnů a musí být poskytnuta všem účastníkům řízení.

Účastníci musí být soudem poučeni o tom, že k dalším uvedeným skutečnostem

jednání.

⁸⁹ HAMULÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení...*, 80 s.

⁹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 2013, sp. zn. 23 Cdo 1213/2013.

⁹¹ Pokud nejsou splněny podmínky řízení, soud nemůže rozhodnout ve věci samé (§ 103 an. OSŘ).

⁹² JIRSA, Jaromír. In HAVLÍČEK, Karel, ed. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář...*, 225-226 s.

a označeným důkazům nebude po skončení přípravného jednání (případně po uplynutí stanovené lhůty) přihlíženo, ledaže by se jednalo o výjimku stanovenou zákonem. Povinnost soudce poučit účastníky o koncentraci řízení je stanovena v ustanovení § 114c odst. 5 OSŘ a toto poučení je soudce povinen poskytnout před skončením přípravného jednání. Vhodné nicméně je, aby účastníci byli o veškerých důsledcích přípravného jednání poučeni již v předvolání (a poté i před koncem jednání). V opačném případě by se jen těžko mohli připravit na to, že posléze nebudou moci do řízení vnášet nové skutečnosti. Poučovací povinnosti soudu v rámci přípravného jednání je podrobněji věnována pátá kapitola této práce.

3.3 Koncentrace řízení dle ustanovení § 118b OSŘ

Jak je podrobněji uvedeno ve druhé kapitole této práce, zákonná koncentrace dle ustanovení § 118b byla do OSŘ zavedena s účinností velké novely. Netýkala se však všech sporných řízení, ale jen těch výslovně uvedených. Na ostatní sporná řízení se aplikovala koncentrace soudcovská. Prostřednictvím souhrnné novely bylo od soudcovské koncentrace úplně upuštěno a od její účinnosti se aplikuje pouze koncentrace zákonná, a to na všechna sporná řízení.

O tom, jakým způsobem se bude projevovat koncentrace řízení rozhoduje, zda se v dané věci konalo přípravné jednání či nikoliv. Pokud bylo nařízeno přípravné jednání podle ustanovení § 114c OSŘ mohou účastníci uvádět rozhodné skutečnosti a navrhopvat důkazy k jejich prokázání jen do jeho skončení, přičemž soudce může poskytnout na žádost účastníka dodatečnou lhůtu, která nesmí přesahovat 30 dnů.

V případě, že přípravné jednání nařízeno nebylo, mohou toto účastníci činit až do skončení prvního jednání ve věci. Soudce může poskytnout účastníkům dodatečnou lhůtu, přičemž délka této lhůty není zákonem nijak regulována. Soudce tak má při prvním jednání více prostoru pro uvážení, než při jednání přípravném a může tak určit potřebnou lhůtu na základě okolností konkrétního případu. K delší než 30denní lhůtě by však měl soudce přistupovat spíše výjimečně a stanovení delší lhůty by mělo být řádně odůvodněno okolnostmi případu.⁹³ Zákonem také není vyžadována výslovná žádost účastníků o poskytnutí dodatečné lhůty, jako je tomu při přípravném jednání.

Pokud se tedy nekonalo jednání přípravné, koncentrace řízení se uplatní při skončení prvního jednání ve věci samé. Účastníci řízení musí být o těchto zásadních důsledcích prvního jednání ze strany soudu poučeni. Byť zákon výslovně takové poučení nestanovuje,⁹⁴ Nejvyšší

⁹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. října 2020, sp. zn. 22 Cdo 2189/2019.

⁹⁴ V § 118b odst. 2 větě druhé za středníkem OSŘ je sice zakotvena povinnost poučit účastníky o koncentraci

soud konstatoval, že účastníci musejí být poučeni o koncentraci jak v předvolání k prvnímu jednání, tak před skončením tohoto jednání.⁹⁵

Ve stejném rozhodnutí se Nejvyšší soud také vyslovil k tomu, co lze vlastně považovat za první jednání ve smyslu ustanovení § 118b odst. 1 OSŘ. Za první jednání není možné pokládat vždy jen takové jednání, které bylo nařízeno jako první v pořadí k projednání meritů věci. Je primárně důležitý jeho obsah – první jednání lze považovat za skončené jen tehdy, pokud při něm byly provedeny alespoň všechny úkony uvedené v § 118 odst. 1 a 2 OSŘ.⁹⁶ S tímto rozhodnutím Nejvyššího soudu souhlasím. Domnívám se, že pokud se při nařízeném, v pořadí prvním, jednání neprovedly úkony s ním spojené, nelze jej považovat za skončené. Pokud by došlo ke koncentraci řízení, aniž by soud s účastníky dle § 118 odst. 2 OSŘ projednal, která skutková tvrzení považuje za shodná, která rozhodná skutková tvrzení zůstávají sporná a které z dosud navržených důkazů budou provedeny, tak by při dalším jednání takové sdělení soudu již bylo prakticky bezpředmětné.

3.3.1 Uplatňování koncentrace řízení z pohledu judikatury

Účastníci řízení jsou povinni tvrdit všechny pro věc relevantní skutečnosti a označit k nim důkazy, a to do skončení prvního jednání (pokud se nekonalo přípravné jednání). Koncentrace se však vztahuje pouze na uvedení těchto skutečností a důkazů, nikoli na jejich předložení soudu.⁹⁷ To znamená, že zákonná koncentrace se uplatní jen na označení důkazů, nikoliv na jejich faktické předložení soudu – např. účastník na jednání tvrdí nějakou skutečnost a označí k ní jako důkaz určitou listinu. V rámci tohoto jednání listinu nemusí i reálně předložit, důležité je, že ji označil.

Koncentrace řízení se také nevztahuje na provedení důkazů – pouze na navržení tohoto provedení účastníkem. Pokud by např. účastník navrhl při prvním jednání výslech svědka, je v souladu se zásadou koncentrace řízení, že soud výslech svědka provede až na jednání druhém.

Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí uvedl, že účastníci jsou povinni sdělit soudu i takové skutečnosti, jimiž předejdou hmotněprávním námitkám, které může uplatnit protistrana. Je tak v podstatě zapotřebí do jisté míry předpokládat důkazní vývoj a případné argumenty druhé strany.⁹⁸ K. Svoboda k tomuto uvádí: „není například možné, aby žalobce, který v době

v předvolání, ale není zcela jasné, zda se tato povinnost týká pouze nově přistoupených účastníků, anebo obecně pro předvolání k prvnímu jednání.

⁹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. září 2013, sp. zn. 31 Cdo 4616/2010.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ SVOBODA, Karel. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. 3. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2021. ISBN: 978-80-7400-828-3. 598 s.

⁹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. března 2008, sp. zn. 29 Odo 100/2006.

koncentrace musel vědět, že smlouva, na jejímž základě se domáhá plnění, je nepravá (sám ji opatřil falešným podpisem), poté, co tato skutečnost pro soud vyjde z dokazování najevo, navrhl další důkazní prostředky k prokázání, že tentýž požadavek může po žalovaném uplatnit nikoliv jako nárok na plnění ze smlouvy, ale jako nárok na plnění bez právního důvodu.“⁹⁹

Nejvyšší soud také konstatoval, že po zkoncentrování řízení účastníci nemohou uvádět jen rozhodné skutečnosti o věci samé, ohledně nichž mají podle hmotného práva povinnost tvrzení, a označovat jen takové důkazy, jimiž plní svou důkazní povinnost. Koncentrace se tak neuplatní na procesní námítky účastníků, jimiž shrnují své návrhy učiněné za řízení, jimiž se vyjadřují k dokazování a ke skutkové a právní stránce věci či sdělují svůj názor, jak má být věc soudem rozhodnuta.¹⁰⁰

Účinky koncentrace řízení rovněž nebrání účastníkům popírat správnost tvrzení protistrany o skutečnostech významných pro rozhodnutí o věci samé, neboť takové projevy účastníka nesměřují k plnění povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní ve smyslu ustanovení § 118b OSŘ. Nejvyšší soud tak konstatoval ve věci, kde dovolatelka namítala, že soud prvního stupně porušil koncentraci řízení, když přihlédl k požadavku žalované: *„žalovaná vyjádřila svůj požadavek, aby spoluvlastnický podíl účastníků na pozemku byl přikázán do jejího vlastnictví za náhradu ve výši 70 000 Kč, kterou je ochotna vyplatit žalobci. Tímto projevem žalovaná ani neuvedla rozhodné skutečnosti o věci samé, ani neoznačila důkazy k jejich prokázání, neboť šlo – jak vyplývá z obsahu a smyslu projevu žalované – o sdělení názoru žalované o tom, jak má soud ve věci samé rozhodnout; takovéto vyjádření – jak vyplývá z výše uvedeného – nepodléhá tzv. koncentraci řízení a účastník je může učinit kdykoliv za řízení, a tedy rovněž až v tzv. závěrečném návrhu.“*¹⁰¹ K. Svoboda k tomuto dodává, že popírat správnost tvrzení protistrany lze za předpokladu, že před koncentrací účastník výslovně takovou skutečnost sám nestvrdil.¹⁰²

Pokud účastníci tvrdí shodně některé okolnosti a soud je vezme za svá dle ustanovení § 120 odst. 3 OSŘ, lze od těchto skutečností odstoupit jen do nastoupení koncentrace řízení. V opačném případě by mohlo docházet k obcházení tohoto institutu, a to za účelem protahování soudního řízení.¹⁰³

Nejvyšší soud se také zabýval otázkou, zda má koncentrace řízení vliv na možnost uplatnit námitku promlčení. Ve svém rozhodnutí konstatuje, že žalovaný může vznést tuto

⁹⁹ SVOBODA, Karel. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád...* 598 s.

¹⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. září 2013, sp. zn. 31 Cdo 4616/2010.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² SVOBODA, Karel. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád...* 598 s.

¹⁰³ Tamtéž. 599 s.

námítka kdykoli v průběhu řízení až do jeho pravomocného skončení, tedy i v odvolacím řízení. Nejedná se totiž o skutkové tvrzení, nýbrž o nárok, který je dán hmotněprávní úpravou. Námitka promlčení se však nesmí opírat o nové skutečnosti, jelikož ty již nejsou vzhledem k uplatněné koncentraci řízení přípustné, ledaže by se nová skutečnost dala podřadit pod některou z výjimek dle § 205a písm. e) a f) OSŘ.¹⁰⁴

3.3.2 Uplatňování koncentrace řízení v případě změny žaloby a přistoupení či záměně účastníků řízení

Ustanovení § 118b odst. 2 OSŘ upravuje dvě situace – situaci, kdy soud povolí žalobci změnu žaloby a situaci, kdy dojde k přistoupení či záměně účastníků řízení.

V případě, že žalobce se souhlasem soudu změní žalobu až poté, co bylo řízení zkoncentrováno, nejsou tím účinky koncentrace dotčeny. To znamená, že žádný z účastníků nemůže vnášet do řízení nová skutková tvrzení a navrhopvat k nim důkazy. Zároveň je v podstatě nemožné, aby byl o těchto důsledcích žalobce poučen poté, co navrhne změnu žaloby, neboť odvolání změny žaloby je možné jen pokud dojde toto odvolání soudu současně se změnou (§ 41a odst. 4 OSŘ).

K. Svoboda došel k závěru, že soud by neměl změnu žaloby po zkoncentrování řízení připustit, pokud je zjevné, že v důsledku této změny žalobce neunese své břemeno tvrzení a důkazní. Pokud však soud změnu žaloby přesto připustí, je to žalobce, kdo nese procesní odpovědnost za to, že jeho žaloba bude ve změněné podobě zamítnuta.¹⁰⁵ S tímto souhlasím, neboť mám za to, že pokud soud v podstatě nemá šanci účastníka o důsledcích koncentrace ve vztahu ke změně žaloby předem poučit, měl by následně zvážit, zda její změnu vůbec připustit. *De lege ferenda* by bylo dle mého názoru vhodnější, aby v případě změny žaloby došlo k částečnému prolomení koncentrace – ve vztahu ke skutečnostem, které bude potřeba tvrdit a prokázat dle změněné žaloby. Soud by pak zásadně neměl připustit takovou změnu žaloby, která by ve svém důsledku způsobila nepřiměřené průtahy v řízení (např. pokud by byla navržena těsně před vyhlášením rozhodnutím soudu prvního stupně a v jejím rámci by bylo zapotřebí mnoho nových skutečností a důkazních prostředků).

Naproti tomu, pokud dojde k přistoupení nebo záměně účastníků řízení, dochází k částečnému prolomení zásady koncentrace. Její účinky totiž nastávají skončením prvního jednání, které se konalo po přistoupení či záměně účastníků – noví účastníci tak mohou uplatnit nové skutečnosti a navrhopvat k nim důkazy. Zároveň toto mohou činit i stávající účastníci, ale

¹⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2005, sp. zn. 33 Odo 631/2004.

¹⁰⁵ SVOBODA, Karel. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád...* 602-603 s.

pouze ve vztahu k účastníkům, kteří nově přistoupili. O tom musí být účastníci řízení poučeni. Pokud tak soud neučiní, mohou účastníci tvrdit nové skutečnosti a navrhopvat k nim důkazy až do vyhlášení rozhodnutí soudu prvního stupně (§ 118b odst. 3 a § 119a OSŘ).

K prolomení koncentrace řízení nedojde v případě univerzální či singulární sukcese (§ 107 odst. 4 a § 107a odst. 3 OSŘ), jelikož zákon nic takového nestanovuje. Mám za to, že jde o správný přístup, neboť by mohlo docházet ke zneužívání těchto institutů, právě z důvodu obcházení zákona.

3.4 Koncentrace řízení dle ustanovení § 119a OSŘ

Dle ustanovení § 119a OSŘ je soudce povinen poučit přítomné účastníky o tom, že musí uvést všechny rozhodné skutečnosti a označit k nim důkazy dříve, než bude ve věci vyhlášeno rozhodnutí. K později uplatněným skutečnostem je možné přihlídnout jen za podmínek dle § 118b OSŘ a v odvolacím řízení jen za podmínek dle § 205a OSŘ.

Toto ustanovení úzce souvisí se systémem neúplné apelace, který byl (znovu) zaveden velkou novelou OSŘ. Pro systém neúplné apelace je zásadní, že skutkovou instancí je soud prvního stupně a nikoliv soud odvolací. Zpravidla všechny rozhodné skutečnosti a důkazní návrhy tak mají být uvedeny před soudem prvního stupně.¹⁰⁶

Po nabytí účinnosti souhrnné novely, která zavedla zákonnou koncentraci pro veškerá sporná řízení, ztratilo toto ustanovení do určité míry na svém významu. Nedá se však říci, že by šlo o ustanovení bezvýznamné. Soud před vyhlášením rozhodnutí dává účastníkům řízení poslední možnost uplatnit nové skutečnosti, na které se vztahují výjimky z koncentrace (viz níže) a zároveň účastníky poučí o následcích vyhlášení rozhodnutí ve věci, tedy o systému neúplné apelace a zásadní nemožnosti vnášet do odvolacího řízení nové skutečnosti.

K samotné poučovací povinnosti soudu a vlivu na koncentraci řízení dle tohoto ustanovení se podrobněji věnuje pátá kapitola této práce.

¹⁰⁶ HAMULÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení...*, 116 s.

4 Výjimky ze zásady koncentrace řízení

Výjimky z koncentrace řízení jsou vymezeny v § 118b OSŘ a na základě těchto výjimek se „prolamuje“ jak koncentrace nastoupená po skončení přípravného jednání, tak koncentrace uplatněná po skončení prvního jednání ve věci. Pokud nově tvrzené skutečnosti a navržené důkazy spadají pod zákonem vyčtené výjimky (viz níže), pak je možné je uplatnit až do vyhlášení meritorního rozhodnutí, dle § 119a OSŘ.¹⁰⁷

4.1. Zpochybnění věrohodnosti již provedených důkazů

Účastník může zpochybnit věrohodnost provedených důkazních prostředků jak dle ustanovení § 118b, tak dle § 205a písm. c) OSŘ – může tak tedy učinit až do vyhlášení meritorního rozhodnutí odvolacího soudu. Není přitom rozhodné, zda o skutečnostech, které mohou věrohodnost provedených důkazů zpochybnit věděl již před zkoncentrováním řízení, či nikoliv.¹⁰⁸ Účastník nemusí ani nijak odůvodňovat, proč tvrzené skutečnosti neuvedl dříve.

Věrohodnost důkazního prostředku je přitom jedním z prvků hodnocení důkazů soudem. Hodnocením důkazů se rozumí myšlenková činnost soudu, kterou je provedeným důkazům přisuzována hodnota důležitosti pro rozhodnutí, hodnota zákonnosti, hodnota pravdivosti, popřípadě věrohodnosti.¹⁰⁹

Tato výjimka se vztahuje na případy, kdy účastník pomocí tvrzení a prostřednictvím důkazů prokáže takové skutečnosti, které mohou mít samy o sobě nebo ve spojení s již známými skutečnostmi vliv na hodnocení soudem provedeného důkazního prostředku z hlediska jeho věrohodnosti (např. prokázání toho, že svědek vypovídal o věci pod vlivem návodu nebo výhrůžky, že listina je falzifikátem, že znalec byl při podání posudku „ovlivněn“ úplatkem apod.).¹¹⁰

O důkazní prostředek zpochybňující jiný důkaz se nejedná, jestliže má soud pomocí tohoto důkazu zjistit jinak skutkový stav věci. Pokud účastník uvádí skutečnosti a označuje důkazy ve věci samé, nezpochybňuje věrohodnost důkazních prostředků, ale požaduje nové zjišťování skutkového stavu soudem.¹¹¹ Odlišně v této věci rozhodl Ústavní soud¹¹², nicméně souhlasím s K. Hamulákovou, že se jednalo o velmi extenzivní výklad této výjimky, což by ve

¹⁰⁷ Po vyhlášení meritorního rozhodnutí je možné do řízení vnášet nové skutečnosti pouze na základě odvolacího důvodu dle § 205a OSŘ.

¹⁰⁸ JIRSA, Jaromír. In HAVLÍČEK, Karel, ed. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář...*, 267-268 s.

¹⁰⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. ledna 2007, sp. zn. 33 Odo 579/2005.

¹¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. května 2009, sp. zn. 30 Cdo 2310/2007.

¹¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. července 2003, sp. zn. 21 Cdo 818/2003.

¹¹² Nález Ústavního soudu ze dne 7. února 2006, sp. zn. IV. ÚS 125/05 (N 33/40 SbNU 273).

svém důsledku umožnilo obcházet zákon.¹¹³

V případě, že se účastníkovi podaří zpochybnit věrohodnost již provedeného důkazního prostředku protistrany, je nutné zahájit znovu proces dokazování, a to v těch skutečnostech, které se staly pochybnými. Koncentrace řízení je tak prolomena jen ohledně těchto nejasných skutečností.¹¹⁴

4.2. Skutečnosti, které nastaly až po koncentraci řízení

Další možná výjimka z koncentrace řízení se uplatňuje na skutečnosti, které nastaly až po skončení přípravného jednání (pokud se konalo), anebo po skončení prvního jednání ve věci. Zákon tak reaguje na možný vývoj hmotněprávních vtaů mezi účastníky i v průběhu soudního řízení. Jde o takové skutečnosti, které do zkoncentrování řízení vůbec neexistovaly – např. svědek spatří žalobce s předmětem, který požaduje vydat od žalovaného, a to den po skončení prvního jednání ve věci.

4.3. Skutečnosti a důkazy, které účastník neuplatnil bez své viny

Skutečnosti a důkazy, které účastník před zkoncentrováním řízení neuplatnil bez své viny jsou takové skutečnosti a důkazy, které před nastoupením koncentrace sice objektivně existovaly, ale účastník je nemohl uvést. Podstatné je, že je účastník nemohl uvést bez své viny – nemohl o těchto skutečnostech a důkazních prostředcích vědět, a to ani kdyby vynaložil veškeré rozumné úsilí k jejich zajištění.¹¹⁵

V praxi se stává, že jeden z účastníků sdělí rozhodné skutečnosti a navrhne k nim důkazy v nejzazším okamžiku před nastoupením koncentrace řízení. Protistrana se pak bez své viny ocitne v situaci, kdy objektivně nestihne na nové skutečnosti včas reagovat. Pokud takový stav nastane, soud musí zabezpečit, aby měla znevýhodněná strana sporu možnost řádně uvést své argumenty a důkazní prostředky. Soud zpravidla poskytne znevýhodněnému účastníkovi lhůtu pro vyjádření k tvrzením, se kterými přišla protistrana na poslední chvíli.

4.4. Dodatečné poučení dle ustanovení § 118a odst. 1 až 3 OSŘ

Ustanovení § 118a OSŘ se člení do čtyřech odstavců, přičemž pro tuto práci jsou významné první tři, jelikož společně s ustanovením § 118b OSŘ umožňují výjimky z uplatnění koncentrace řízení. V prvním odstavci je stanoveno, že pokud se v průběhu jednání ukáže, že účastník nevyličil všechny rozhodné skutečnosti nebo že je neuvedl úplně, soudce jej vyzve,

¹¹³ HAMULÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení...*, 101 s.

¹¹⁴ SVOBODA, Karel. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád...* 601 s.

¹¹⁵ Tamtéž.

aby svá tvrzení doplnil, a poučí ho, o čem má tvrzení doplnit. Druhý odstavce upravuje situaci, kdy má soudce za to, že věc je možné po právní stránce posoudit jinak než podle účastníkovy právního názoru. V takovém případě soudce vyzve účastníka, aby v potřebném rozsahu doplnil vyličení rozhodných skutečností. Dle třetího odstavce vyzve soudce účastníka, aby bez zbytečného odkladu označil důkazy potřebné k prokázání všech svých sporných tvrzení, pokud soudce v průběhu jednání zjistí, že tak účastník dosud neučinil.

V případě, že soudce učiní výzvu podle některého z výše uvedených odstavců, dojde k prolomení koncentrace ve vztahu ke konkrétním skutečnostem a důkazům – tedy k těm, kterých se poučení týká. Nejvyšší soud konstatoval, že se pak možnost uvádět nové skutečnosti a označit důkazy vztahuje na všechny účastníky řízení.¹¹⁶ Dle mého názoru jde o správný přístup, neboť je tak zachován princip rovnosti účastníků řízení i princip kontradiktornosti.

Pro to, zda dojde v dané situaci k prolomení koncentrace je však důležité, kdy dojde k poučení účastníků. Soudce je totiž povinen poučit účastníky dle ustanovení § 118a odst. 1 až 3 OSŘ než nastoupí zákonná koncentrace řízení, jelikož pokud by tak neučinil, ke koncentraci by vůbec nedošlo – soudce by nedostál povinnosti poučit účastníky o materiální podstatě koncentrace (viz kapitola pátá). K prolomení koncentrace řízení tak nedojde v případě, že soudce jen zopakuje poučení, které již poskytl před nastoupením zákonné koncentrace (před skončením přípravného jednání, pokud se konalo, anebo před skončením prvního jednání ve věci). K jejímu suspendování tak dojde jen po poučení, které je obsahově nové a reaguje na vývoj řízení, který nebyl na počátku předvídan.¹¹⁷

¹¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2013, sp. zn. 29 Cdo 604/2012.

¹¹⁷ SVOBODA, Karel. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád...* 588, 601 s.

5 Poučovací povinnost soudu a její vliv na uplatnění zásady koncentrace řízení

Poučovací povinnost je jednou z velmi důležitých povinností soudu. Právě díky řádnému splnění poučovací povinnosti může být naplněn především princip rovnosti účastníků řízení, princip rovnosti zbraní či zásada předvídatelnosti soudního rozhodování. Jejím cílem je seznámit účastníky s těmi procesními předpisy, které se jich bezprostředně dotýkají v průběhu konkrétního civilního řízení. Účastníci pak mohou na základě takového poučení činit procesní úkony, které jim umožní dosáhnout ochrany jejich soukromých práv. Je tedy podstatné, aby poučení bylo směřováno vůči určitým účastníkům či účastníkovi, aby bylo konkrétní a aby bylo poskytováno v těch situacích, kdy je to zapotřebí.¹¹⁸

Vliv poučovací povinnosti na uplatnění koncentrace je velmi významný, neboť účinky koncentrace řízení mohou nastat pouze pokud o tom byli účastníci řádně poučeni. V jednotlivých fázích řízení je povinností soudu poskytnout účastníkům různá zvláštní poučení, přičemž jejich absence má odlišné účinky, jelikož se jedná o různé typy koncentrací. V následujících podkapitolách je zkoumána poučovací povinnost soudu a míra vlivu tohoto poučení či jeho absence na uplatnění zákonné koncentrace řízení.

5.1 Poučení dle ustanovení § 118a odst. 1 až 3 OSŘ a vliv na koncentraci

Poučení se poskytuje účastníkovi, kterému hrozí neúspěch ve sporu v důsledku neunesení břemene tvrdit a prokazovat. Obsah odstavců 1 až 3 § 118a OSŘ je již blíže popsán v kapitole čtvrté této práce. Poučení na základě tohoto ustanovení má však mnohem širší využití, než jen jako výjimka z uplatnění koncentrace řízení – jako výjimka se totiž toto poučení uplatní pouze pokud byl účastník takto poučen dodatečně.

Výzvy soudu dle § 118a odst. 1 až 3 OSŘ lze považovat za esenciální jak z hlediska předvídatelnosti soudního rozhodování, tak z hlediska míry uplatnění zákonné koncentrace řízení, neboť v případě, že účastník, kterému hrozí neúspěch ve sporu není soudem řádně poučen dle tohoto ustanovení, ke koncentraci řízení nemůže vůbec dojít. Z toho vyplývá, že soud je povinen účastníka poučit o hrozícím neúspěchu a vyzvat jej k doplnění rozhodných skutečností a důkazních prostředků nejpozději před nastoupením koncentrace řízení (do skončení přípravného jednání, případně do skončení prvního jednání ve věci).¹¹⁹

¹¹⁸ HROMADA, Miroslav. *Poučovací povinnost v civilním procesu*. Praha: C.H. Beck, 2013. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-463-6. 18-19 s.

¹¹⁹ Samozřejmě ne vždy tato potřeba do té doby vyvstane, a proto dodatečně poskytnuté poučení částečně prolomuje již nastalou koncentraci (viz čtvrtá kapitola této práce, která se zabývá výjimkami z koncentrace).

Poučovací povinnost soudu je postavena na objektivním principu a z toho důvodu není rozhodné, zda se soud o potřebě poskytnout účastníkovi poučení vůbec dozvěděl. Pokud mělo k poučení objektivně dojít, ale soud účastníka nepoučil, jedná se o porušení ustanovení § 118a OSŘ.¹²⁰ Nejvyšší soud se k objektivní povinnosti soudu poučit dále vyjadřuje: „*Nebylo-li účastníku potřebné poučení poskytnuto, ačkoliv se tak mělo z objektivního hlediska stát, došlo i v tomto případě k porušení tohoto ustanovení a řízení před soudem prvního stupně je z tohoto důvodu vždy postiženo vadou; to platí i tehdy, jestliže poznatky o tom vyšly najevo až v odvolacím řízení. V takovém případě musí být – bez ohledu na to, že již došlo ke koncentraci řízení – poučení poskytnuto odvolacím soudem v odvolacím řízení (§ 213b odst. 1 OSŘ) a jestliže potřeba uvést další tvrzení nebo důkazy vyplýne z odlišného právního názoru odvolacího soudu, je porušení ustanovení § 118a OSŘ považováno za vadu řízení, pro kterou odvolací soud rozhodnutí soudu prvního stupně zruší (§ 213b odst. 2, § 219a odst. 1 OSŘ). Soud prvního stupně pak v dalším řízení musí umožnit účastníkovi vyličit chybějící rozhodné skutečnosti a označit důkazy, a to bez ohledu na to, že již došlo ke koncentraci řízení. V rozsahu, v němž skutková tvrzení a důkazy doplňuje jedna strana sporu i poté, kdy došlo ke koncentraci řízení, může doplnit tvrzení a označit důkazy i strana druhá.*“¹²¹

Poučení je soud povinen poskytnout účastníkovi, kterému hrozí neúspěch ve sporu, a to i pokud je zastoupen advokátem. Ústavní soud však došel k závěru, že v případě, že je účastník zastoupen „profesionálem“, pochybení v poučení dle § 118a OSŘ, spočívající v nedostatečné konkrétnosti či nižší srozumitelnosti, nedosahuje takové intenzity, aby se jednalo o porušení základního práva účastníka.¹²² V podstatě tak Ústavní soud konstatoval, že při posuzování, zda soud splnil řádně svou poučovací povinnost je zapotřebí přihlédnout k tomu, zda je účastník právně zastoupen či nikoliv. S tímto nálezem se nemohu ztotožnit. Mám za to, že poučení dle § 118a OSŘ by mělo být vždy dostatečně konkrétní a srozumitelné, přičemž by nemělo být rozhodné, zda je účastník zastoupen advokátem. Zejména z toho důvodu, že se jedná se o velice důležité poučení, které se týká samotného účastníkovy úspěchu, resp. neúspěchu ve sporu.

V případě, že nedojde k poučení dle § 118a OSŘ, přestože k němu z objektivního hlediska mělo dojít, nemůže být řízení zkoncentrováno. Podstatné je, že koncentrace řízení nenastane vůbec – nejen pro účastníka, který nebyl poučen, ale pro žádného z účastníků

¹²⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. července 2011, sp. zn. 32 Cdo 3410/2009.

¹²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. května 2018, sp. zn. 33 Cdo 3233/2017.

¹²² Nález Ústavního soudu ze dne 12. července 2011, sp. zn. I. ÚS 1264/11 (N 130/62 SbNU 47).

řízení.¹²³ Pokud soud poučí účastníka o hrozícím neúspěchu ve sporu ve smyslu § 118a OSŘ později než měl (tedy po okamžiku, kdy již mělo být řízení ze zákona zkoncentrováno), koncentrace řízení nastoupí po tomto poučení. Nedojde tedy k automatickému „posunutí“ koncentrace až do vyhlášení rozsudku soudu prvního stupně dle § 119a OSŘ.¹²⁴

Soud může příslušné poučení poskytnout jak písemně v předvolání, tak ústně do protokolu. Vzhledem k zásadě, že by měl soud věc zpravidla rozhodnout při jediném jednání, se mi jeví jako vhodný postup poučit účastníka písemně v předvolání, aby se mohl na následující jednání náležitě připravit a znovu pak ústně na samotném jednání. V zákoně je upravena poučovací povinnost soudu při jednání, avšak pokud by soud poskytl poučení až při jednání, bude pravděpodobně zapotřebí konat další jednání ve věci, což obvykle není žádoucí.

Soud nemá povinnost poučit dle § 118a OSŘ účastníka, který se na jednání nedostaví a nepožádá včas a z důležitého důvodu o jeho odročení. Toto vyplývá i z jazykového výkladu tohoto ustanovení, které stanovuje, že soud má povinnost poučit účastníka při jednání.

Poučení dle § 118a OSŘ musí být vždy věcné a dostatečně konkrétní, nestačí jen odkázat na zákonná ustanovení. Smyslem ustanovení § 118a OSŘ je, aby účastníku nebyla zamítnuta žaloba proto, že neunesl břemeno tvrzení a důkazní, aniž by byl poučen, že taková břemena má a co je jejich obsahem.¹²⁵

5.2 Poučení v rámci přípravného jednání dle ustanovení § 114c OSŘ

Poučovací povinnost soudu v rámci přípravného jednání je stanovena v ustanovení § 114c odst. 5 OSŘ. Soudce má povinnost poučit přítomné účastníky o tom, že ke skutečnostem uvedeným a k důkazům označeným po skončení přípravného jednání, popřípadě po uplynutí lhůty k tomu určené, může být přihlédnuto jen při naplnění některé z výjimek dle § 118b odst. 1 OSŘ. Zákon tak ukládá soudu povinnost účastníky poučit o koncentraci až před skončením přípravného jednání. Nicméně, není to příliš vhodné, jelikož v takovém případě by se účastníci pravděpodobně na přípravné jednání řádně nepřipravili. Ke stejnému závěru došel i Nejvyšší soud, který ve svém rozhodnutí konstatoval, že aby mohlo ke koncentraci řízení po skončení přípravného jednání dojít, musí o ní být účastníci poučeni již v předvolání.¹²⁶ V rámci úvah *de lege ferenda* pokládám za rozumné, aby tato povinnost byla výslovně stanovena zákonem. Tím by došlo k vyloučení nadbytečných pochybností.

V případě, že soud účastníky nepoučí v předvolání, lze tuto vadu zhojit dodatečně tím,

¹²³ JIRSA, Jaromír. In HAVLÍČEK, Karel, ed. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář...*, 261 s.

¹²⁴ SVOBODA, Karel. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád...* 589 s.

¹²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. srpna 2013, sp. zn. 32 Cdo 2046/2012.

¹²⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. září 2013, sp. zn. 31 Cdo 4616/2010.

že před skončením přípravného jednání účastníky řádně poučí a zároveň jim poskytne lhůtu k doplnění všech rozhodných skutečností.¹²⁷ Pokud však soud účastníky o koncentraci řízení v rámci přípravného jednání nepoučí vůbec, anebo tak neučiní dostatečně, nemůže k ní v rámci něj vůbec dojít. V podstatě tak mohou nastat dvě situace – soud účastníky o koncentraci řádně nepoučí, a proto přihlédne i k později uplatněným skutečnostem, jelikož absence poučení je výjimkou z koncentrace dle § 118b odst. 3 OSŘ. Může se však také stát, že soud účastníky řádně nepoučí a k novým skutečnostem přesto nepřihlédne. V takovém případě se mohou účastníci odvolat podle § 205 odst. 2 písm. b) OSŘ – odvolací důvod zohledňuje právě takovou situaci, kdy soud prvního stupně nepřihlédl k tvrzeným skutečnostem nebo k označeným důkazům, ačkoliv k tomu nebyly splněny předpoklady dle § 118b OSŘ.

Absence poučení o koncentraci dle § 114c odst. 5 OSŘ nezakládá automaticky důvod pro odvolání, jelikož před vyhlášením rozhodnutí musí ze strany soudu obligatorně dojít k dalšímu poučení, a to dle ustanovení § 119a OSŘ. Účastníci se tak mohou odvolat až na základě chybějícího poučení dle § 119a OSŘ (viz níže).

Vyvstává tu otázka, zda soud může chybějící poučení dle § 114c odst. 5 OSŘ následně napravit poučením před skončením prvního jednání ve věci samé (případně v rámci dalších jednání), anebo zda posléze dojde ke koncentraci až před vyhlášením rozhodnutí soudu prvního stupně. J. Bureš i K. Svoboda zastávají názor, že pokud soud o koncentraci dodatečně účastníky poučí, napraví tím své původní pochybení a koncentrace řízení nastane po tomto poučení.¹²⁸ ¹²⁹ Mám stejný názor. Domnívám se, že následné poučení při jednání ve věci samé je vhodnější variantou, než čekat až na poučení dle § 119a OSŘ, a to především s ohledem na účel uplatnění koncentrace – urychlení a zefektivnění soudního řízení a „motivace“ účastníků být procesně aktivní. Pokud by soud neměl v rámci jednání před soudem prvního stupně možnost napravit své pochybení, bylo by to v rozporu se smyslem koncentrace.

5.3 Poučení dle ustanovení § 118b OSŘ

V případě, že se ve věci nekonalo přípravné jednání, účastníci mohou navrhnout nové skutečnosti a k nim navrhnout důkazy do skončení prvního jednání ve věci, případně do uplynutí lhůty, která jim k tomu byla soudem poskytnuta. Poučovací povinnost dle ustanovení § 118b OSŘ však nevyplývá *expressis verbis* ze zákona, jako v případě přípravného jednání.

Předmětem diskusí odborníků byla tak dlouhou dobu otázka, zda účinky zákonné

¹²⁷ SVOBODA, Karel. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád...* 597 s.

¹²⁸ BUREŠ, Jaroslav. In: DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský soudní řád I, II...* 842-843 s.

¹²⁹ SVOBODA, Karel. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád...* 570-571 s.

koncentrace řízení přes absenci poučení nastanou, či nikoliv. Důvodem bylo zejména to, že zákon výslovně povinnost poučení nestanovuje a navíc koncentrace dle § 118b OSŘ neobsahuje výslovně výjimku spočívající v absenci poučení, jako je tomu u přípravného jednání (§ 114c odst. 5 OSŘ). Odpověď poskytl ve svém průlomovém rozhodnutí Nejvyšší soud, který dovedl, že při absenci poučení nemůže být koncentrace řízení uplatněna, jelikož nelze činit neodůvodněné rozdíly ve výkonu poučovací povinnosti soudu v jednotlivých případech, v nichž dochází ke koncentraci řízení. V tomtéž rozhodnutí také dovedl „dvojitou“ poučovací povinnost – je nutné účastníky poučit jak v předvolání k jednání, tak při jednání samotném. V opačném případě nemohou účinky koncentrace vůči účastníkům nastat.¹³⁰ S tímto rozhodnutím se plně ztotožňuji, neboť vada v postupu soudu nemůže jít k tíži účastníků řízení.

Stejně jako při přípravném jednání, tak i při absenci poučení před skončením prvního jednání může v zásadě dojít ke dvěma odlišným situacím. V prvním případě soud účastníkům řádně neposkytne poučení, ale přesto následně nepřihlédne k nově tvrzeným skutečnostem a důkazům. Toto pochybení soudu je odvolacím důvodem dle § 205 odst. 2 písm. b) OSŘ, jelikož soud prvního stupně nepřihlédl k tvrzeným skutečnostem nebo k označeným důkazům, ačkoliv k tomu nebyly splněny předpoklady dle § 118b OSŘ.

Ve druhém případě soud účastníkům neposkytne poučení o koncentraci, a proto přihlédne k nově tvrzeným skutečnostem a navrhovaným důkazům i po skončení prvního jednání ve věci. Takové pochybení soudu není samo o sobě odvolacím důvodem, jelikož se nejedná o vadu, která by mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí věci. Je však důležité, aby soud následně poskytl poučení dle § 119a OSŘ, tedy že účastníci mohou tvrdit nové skutečnosti a navrhopat k nim důkazy jen do vyhlášení rozsudku prvního stupně. Pokud nedojde ani k tomuto poučení, účastníci se mohou odvolat a zároveň mohou tvrdit nové skutečnosti a navrhopat k nim důkazy i v odvolacím řízení.

K porušení zákonné koncentrace může však dojít i odlišným způsobem, a to tak, že soud přihlédne k nově tvrzeným skutečnostem některého z účastníků, ačkoliv se na ně nevtahuje žádná z možných výjimek – soud k nim tak přihlédnout vůbec neměl. V takovém případě se jedná o vadu, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci a účastníci řízení se mohou odvolat na základě odvolacího důvodu dle § 205 odst. 2 písm. c) OSŘ. Porušení pravidel zákonné koncentrace ve prospěch jednoho z účastníků kritizoval i Nejvyšší soud. Takové jednání označil za nesprávný postup, který v účastníku řízení, jenž si je vědom omezení kladených jeho povinností tvrzení a důkazní povinností a tato omezení respektuje, vzbuzuje

¹³⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. září 2013, sp. zn. 31 Cdo 4616/2010.

nežádoucí úsudek o tom, že dodržovat procesní pravidla se nevyplácí.¹³¹

5.4 Poučení dle ustanovení § 119a OSŘ

Před skončením jednání je soud povinen poučit přítomné účastníky o tom, že musí uvést všechny rozhodné skutečnosti a označit k nim důkazy dříve, než ve věci vyhlásí rozhodnutí. Poučením dle § 119a OSŘ dává soud účastníkům poslední možnost uplatnit v řízení nové skutečnosti, na které se uplatní výjimky dle § 118b odst. 1 OSŘ, pokud již bylo řízení řádně zkoncentrováno dle § 114c nebo § 118b OSŘ. Zároveň jde o poslední okamžik, kdy soud může napravit své předchozí pochybení spočívající v absenci poučení.

Pokud účastník na poučení soudu zareaguje a uvede nové relevantní skutečnosti, které jsou přípustné ve smyslu ustanovení § 118b, případně § 114c OSŘ, pak soud provede doplnění dokazování a následně znovu poučí účastníky dle § 119a OSŘ.¹³²

Zákon vyžaduje úplné a konkrétní poučení¹³³, a to vůči účastníkům, kteří jsou přítomni na jednání. Soud tak nemusí plnit poučovací povinnost vůči absentujícím účastníkům, přičemž nezáleží na tom, z jakého důvodu nejsou přítomni.¹³⁴ Dále pak není nutné poskytovat poučení v případě, že jsou splněny podmínky pro vydání rozsudku pro zmeškání či rozsudku pro uznání.¹³⁵ Soud také nemusí splnit poučovací povinnost dle § 119a OSŘ v případě, že ve věci samé rozhodl bez nařízení jednání.

Poučení musí soud poskytnout před skončením toho jednání, které předchází vyhlášení rozhodnutí ve věci samé, tedy po provedení dokazování a po závěrečných řečech účastníků. V praxi vyvstala otázka, jak je to s poučením v případě, kdy je jednání odročeno pouze za účelem vyhlášení rozhodnutí. Vrchní soud v Praze se k tomuto vyjádřil tak, že poučení dle § 119a OSŘ musí být účastníkům poskytnuto před skončením jednání, ve kterém byla věc projednána a nikoliv až před vyhlášením rozhodnutí.¹³⁶ S rozhodnutím Vrchního soudu v Praze souhlasím. Domnívám se, že vzhledem ke smyslu poučení dle § 119a OSŘ, což je zejména upozornit účastníky na negativní důsledky spojené s uplatněním zásady koncentrace a systému neúplné apelace, je velmi logické, že toto poučení by mělo zaznít před skončením jednání, kde se věc projednávala a nikoliv až těsně před vyhlášením rozhodnutí.

¹³¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. srpna 2011, sp. zn. 29 Cdo 4209/2009.

¹³² BUREŠ, Jaroslav. In: DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský soudní řád I, II...* 856 s.

¹³³ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. března 2003, sp. zn. 29 Odo 715/2002: „Poučení, že všechny rozhodné skutečnosti a důkazy musí žalovaný uvést „do skončení jednání“, neodpovídá zákonnému poučení podle § 119a odst. 1 OSŘ, že se tak musí stát „do vyhlášení rozhodnutí“.

¹³⁴ Ledaže by soud jednal v jejich nepřítomnosti v rozporu s ustanovením § 103 odst. 3 OSŘ. Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. března 2003, sp. zn. 29 Odo 715/2002.

¹³⁵ BUREŠ, Jaroslav. In: DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský soudní řád I, II...* 855 s.

¹³⁶ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 9. června 2003, sp. zn. 9 Cmo 109/2003.

Zároveň takový postup považuji v souladu s požadavkem rychlosti a hospodárnosti soudního rozhodování. Pokud by totiž účastníci byli poučeni až při jednání, které bylo nařízeno čistě pro vynesení rozhodnutí, načež by tvrdili nové skutečnosti či navrhovali nové důkazy na základě některé z výjimek z koncentrace, tak by se pravděpodobně muselo nařídit ještě minimálně jedno další jednání, čímž by se soudní řízení značně prodloužilo. V případě, že tak účastníci učiní po provedení předchozích důkazů a po závěrečných řečech, tak soudu pravděpodobně ještě zbude nějaký prostor, aby se s novými skutečnostmi vypořádal a posléze toto jednání odročil opět za účelem vyhlášení rozhodnutí.

K výše uvedenému však navazuje další otázka – jak bude soud postupovat v situaci, kdy účastníky poučí dle § 119a OSŘ, odročí jednání za účelem vyhlášení rozhodnutí a účastníci budou tvrdit nové skutečnosti na tomto odročeném jednání. Této otázce se také věnoval Vrchní soud v Praze, přičemž konstatoval, že ke koncentraci podle § 119a OSŘ dojde již ukončením jednání, při kterém byla věc projednávána, nikoli až před vyhlášením rozhodnutí.¹³⁷ Naproti tomu K. Hamuláková zastává odlišný názor, a to že účastníci budou moci uplatňovat nové skutečnosti i na jednání nařízeném k vyhlášení rozhodnutí. Přikláním se spíše k názoru Vrchního soudu a zároveň v rámci úvah *de lege ferenda* pokládám za důležité, aby byl zákon více jednoznačný a jasně stanovil, že při jednání, které bylo odročeno jen za účelem vyhlášení rozhodnutí, již účastníci nemohou tvrdit nové skutečnosti a navrhopvat k nim důkazy.

¹³⁷ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 9. června 2003, sp. zn. 9 Cmo 109/2003.

6 Závěr a úvahy *de lege ferenda*

Zásada zákonné koncentrace, uplatňující se na veškerá sporná řízení, byla do českého civilního procesu zavedena souhrnnou novelou OSŘ, z čehož vyplývá, že se již poměrně dlouhou dobu uplatňuje. Z toho důvodu existuje mnoho soudních rozhodnutí týkajících se různorodých otázek a problémů spojených s koncentrací. Vzhledem k množství judikatury i další odborné literatury se v závěru pokouším nastínit, jakým směrem by se právní úprava zásady koncentrace řízení mohla v budoucnu ubírat, aby dosáhla svého účelu a zároveň co nejméně zasahovala do práv účastníků řízení.

Hlavním účelem civilního soudního řízení sporného je ve smyslu ustanovení § 3 a 6 OSŘ ochrana soukromých práv účastníků, jež by měla být rychlá a účinná. Skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné, mají být spolehlivě zjištěny podle míry jejich účasti. Z toho lze dovozovat, že právní úprava sporného civilního řízení by měla stanovit takové podmínky, aby soud mohl v součinnosti s účastníky zjistit co možná nejúplněji a současně co možná nejrychleji skutkový stav, na základě kterého bude následně schopen rozhodnout.

Koncentrace řízení je jedním z nástrojů, pomocí kterého je soudu umožněno takového cíle dosáhnout. Současná právní úprava koncentrace však není dle mého názoru dostatečně flexibilní a nedává soudci žádnou možnost úvahy dle povahy individuálního případu. Zákonná koncentrace se aplikuje velmi formalisticky, přičemž v zásadě jedinou možností soudce, jak koncentrační okamžik „posunout“ je v podstatě obejít zákon tím, že účastníkům neposkytne potřebná poučení.

Pro své úvahy *de lege ferenda* však rozhodně zásadu koncentrace v civilním sporném řízení neopouštím, neboť s právem na spravedlivý proces je nerozlučně spjata i určitá rychlost řízení – jak je podrobněji popsáno v první kapitole této práce.

Se zachováním koncentrace řízení počítá i nový Věcný návrh Civilního řádu soudního, nicméně úplně opouští koncept univerzální zákonné koncentrace a navrhuje zavedení koncentrace soudcovské: „*Stávající právní úprava tzv. zákonné koncentrace řízení se v praxi ukázala jako neživotná. O tom svědčí v první řadě skutečnost, že je obcházena dokonce ze strany soudů. Jednotná, zákonem stanovená „koncentrační hranice“, jež v mnoha případech představuje zábranu úplnému a spravedlivému projednání věci, se proto opouští.*“.¹³⁸ K tomu se záporně vyjádřila Soudcovská unie České republiky, která označila takový postup za nežádoucí. Dodala však, že současná právní úprava koncentrace řízení není dostatečná a je

¹³⁸ Ministerstvo spravedlnosti. *Věcný záměr civilního řádu soudního* [online]. Justice.cz, 20. července 2021 [cit. 10. dubna 2022]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/12681/254925>.

nutné přistoupit k jejímu přesnějšímu zakotvení.¹³⁹

Domnívám se, že úplné upuštění od univerzální zákonné koncentrace řízení není nejlepším řešením. Mám za to, že právní úprava koncentrace by do budoucna měla být poněkud vyváženější. Měla by být schopna dostát svého účelu – umožnit soudu rychlé projednání a rozhodnutí věci, avšak zároveň ve větší míře umožnit co nejúplnější zjištění skutkového stavu, zejména s ohledem na odlišnou složitost každého jednotlivého případu.

K výše uvedenému cíli by dle mého názoru šlo dojít, pokud by v budoucí právní úpravě zůstaly zachovány ty prvky zákonné koncentrace a ostatních institutů urychlujících řízení, které se v praxi ukázaly jako funkční. Praxí osvědčené koncentrační prvky je do budoucna v právní úpravě zapotřebí srozumitelněji a přesněji zakotvit – vyvarovat se tedy těm problémům, které jsou v současné době vyřešeny judikaturou Nejvyššího či Ústavního soudu. Současně je nutné upustit od těch prvků, které činí řízení příliš formalistickým a málo flexibilním. Navíc mám za to, že značná složitost současné právní úpravy civilního řízení má za následek, že se účastníci téměř neobejdou bez právního zastoupení profesionálem.

Jako inspirace v rámci úvah *de lege ferenda* může sloužit slovenský CSP, který ve svém ustanovení § 153 zakotvuje soudcovskou koncentraci řízení. Soud nemusí přihlídnout k účastníkovu tvrzení či navrženému důkazu, pokud tak mohl účastník učinit dříve, především v případě, že by přihlídnutí k pozdě uplatněným tvrzením vyžadovalo nařízení dalšího jednání či vykonání dalších úkonů soudu. Pokud soud k některému z pozdě navržených důkazů nepřihlédne, musí to uvést v odůvodnění meritorního rozhodnutí. Zároveň je v § 154 CSP vymezena zákonná koncentrace řízení. Všechny relevantní skutečnosti a důkazy musí být uplatněny nejpozději do vyhlášení usnesení, kterým se končí dokazování (§ 182 CSP). Jedná se v podstatě o koncentraci řízení dle § 119a OSŘ, s tím rozdílem, že je lépe specifikovaný okamžik nastoupení zákonné koncentrace – vyhlášením usnesení soudu o skončení dokazování. Je tak předejito diskusím o tom, jak má soud postupovat v případě odročení jednání za účelem vyhlášení rozhodnutí.

V následujících řádcích se stručně věnuji jednotlivým institutům s koncentračními prvky, resp. nastíněním řešení některých problémů *de lege ferenda*.

Mám za to, že je žádoucí a nezbytné, aby byl i v budoucí právní úpravě obsažen institut kvalifikované výzvy k vyjádření dle § 114b OSŘ, jelikož jde o velmi efektivní institut, který

¹³⁹ Soudcovská unie České republiky. *Stanovisko k navrhovanému věcnému záměru nové úpravy civilního procesního práva* [online]. Soudci.cz, 29. června 2018 [cit. 10. dubna 2022]. Dostupné z: <http://www.soudci.cz/zpravy-a-stanoviska/pohledy-a-nazory/2938-stanovisko-k-navrhovanemu-vecnemu-zameru-nove-upravy-civilniho-procesniho-prava.html>.

umožňuje soudu „donutit“ žalovaného k procesní aktivitě a tím urychlit celé řízení. Nicméně je dle mého názoru zapotřebí změnit povahu negativního právní následku, který dopadá na žalovaného, pokud se na výzvu včas nevyjádří. Mám za to, že vydání fiktivního rozsudku pro uznání je nepřiměřenou sankcí, navíc to mnohdy odporuje přímo činnosti žalovaného – pokud je kvalifikovaná výzva vydána společně s platebním rozkazem a žalovaný podá proti platebnímu rozkazu odpor, ale nevyjádří se na výzvu dle § 114b OSŘ, nastoupí fikce uznání nároku. Takový postup je ale přímo v rozporu s předchozím jednáním účastníka. Řešení lze najít např. v ustanovení § 273 písm. a) slovenského CSP, který stanoví, že v takovém případě soud vydá rozsudek pro zmeškání. Takový důsledek je dle mého názoru přiléhavější a navíc přiměřenější.

Přípravné jednání považuji také za institut, který by měl mít v budoucí právní úpravě své místo. Mám za to, že je taktéž nutné změnit povahu nepříznivých důsledků spojených s nedostavením se účastníků na nařízené jednání. V případě, že se nedostaví žalovaný, považuji za vhodné vydat rozsudek pro zmeškání, namísto dosavadního rozsudku pro uznání. Současně navrhuji zakotvit rozsudek pro zmeškání i pro žalobce, namísto dosavadního zastavení řízení. Opět lze pro inspiraci nahlédnout do slovenského CSP, který v § 172 stanovuje, že za splnění podmínek soud vydá v případě absence jedné ze stran rozsudek pro zmeškání.

Dále považuji v rámci úvah *de lege ferenda* za vhodné, aby bylo soudu umožněno v rámci přípravného jednání rozhodnout ve věci samé, pokud se to bude jevit jako možné a účelné, jako je to upraveno např. ve slovenském CSP v § 171 odst. 2. Dle současného OSŘ takový postup není možný.

V závěru je nutno konstatovat, že zásada koncentrace řízení má v civilním procesu nepochybně své místo a díky jejímu uplatnění je možné zaručit účastníkům právo na projednání věci bez zbytečných průtahů. Zároveň je však zapotřebí více vyvážit požadavek rychlosti řízení a požadavek zjištění skutkového stavu co nejúplněji, aby byla zaručena efektivní ochrana soukromých práv účastníků. Uplatnění zákonné koncentrace, která by nastupovala v řízení v jednotný, předem vymezený okamžik (např. dle § 119a OSŘ, srov. § 154 CSP) a zároveň znovu zavedení soudcovské koncentrace, považuji za nejvhodnější budoucí právní úpravu civilního soudního řízení sporného.

Seznam pramenů

Monografie

DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský soudní řád I, II*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9.

HAMULÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-51-6.

HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní*. Editor Jiří Spáčil. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, xxxii, 211, 442286. Klasická právnická díla. ISBN 978-807-3575-403.

HROMADA, Miroslav. *Poučovací povinnost v civilním procesu*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-463-6.

HURDÍK, Jan, Josef FIALA a Markéta SELUCKÁ, ed. *Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004: sborník z workshopu konaného na Právnické fakultě MU v Brně dne 26.9.2006*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4182-X.

JIRSA, Jaromír a kol. HAVLÍČEK, Karel, ed. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář podle stavu k 1. 4. 2014*. Praha: Havlíček Brain Team, 2014. ISBN 978-80-87109-51-9.

KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-365-3.

OSINA, Petr. *Teorie práva*. 2. vydání. Praha: Leges, 2020. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-461-9.

SVOBODA, Karel a kol. *Civilní proces: obecná část a sporné řízení*. Praha: C.H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-279-3.

SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. 3. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2021. ISBN: 978-80-7400-828-3.

ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces: Obecná část a sporné řízení*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-787-3.

WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6., aktualiz., vyd. Praha: Linde Praha, 2011. ISBN 978-80-7201-842-0.

Odborné články

KŘIVÁČKOVÁ, Jana, HAMULÁKOVÁ, Klára. Devět měsíců účinnosti nové právní úpravy koncentrace v civilním soudním řízení z pohledu praxe. *Právní rozhledy*, 2010, č. 12, s. 441-446.

SVOBODA, Karel. *Souhrnná novela občanského soudního řádu – jak funguje v praxi*. Právní fórum: český právnícký měsíčník. Praha: ASPI Publishing, 2004-2012, roč. 2009, č. 10, s. 436-438.

JIRSA, Jaromír. *Perspektivy českého civilního procesu*. *Právní rozhledy*, 2008, č. 12, s. 427-434.

JIRSA, Jaromír. *Proč bychom se souhrnné novely báli? (aneb – existuje řada dobrých důvodů, abychom se na ni těšili)*. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 6, s. 21-27.

JIRSA, Jaromír. *Souhrnná novela občanského soudního řádu – příležitost ke změně*. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 17, č. 6, s. 198-208.

SEDLÁČEK, Miroslav. *Kontumační rozsudek – analýza, komparace a náměty ke koncepci budoucí úpravy*. *Právní rozhledy*, 2020, č. 10, s. 357-363.

WINTEROVÁ, Alena. *Koncentrace civilního soudního řízení*. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 4, s. 8-23.

WINTEROVÁ, Alena. *Nad perspektivami českého civilního procesu*. *Právní rozhledy*, 2008, č. 19, s. 706-711.

Judikatura

Rozsudek ESLP ze dne 4. června 2002 ve věci *Komanický v. Slovensko* (ECHR 2002-V, str. 258).

Nález Ústavního soudu ze dne 17. prosince 1997, sp. zn. Pl. ÚS 33/97 (N 13/7 SbNU 87).

Nález Ústavního soudu ze dne 25. června 2002, sp. zn. Pl. ÚS 36/01 (N 80/26 SbNU 317).

Nález Ústavního soudu ze dne 13. listopadu 2003, sp. zn. III.ÚS 202/03 (N 134/31 SbNU 193).

Nález Ústavního soudu ze dne 17. října 2006, sp. zn. IV. ÚS 544/05 (N 189/43 SbNU 159).

Nález Ústavního soudu ze dne 7. února 2006, sp. zn. IV. ÚS 125/05 (N 33/40 SbNU 273).

Nález Ústavního soudu ze dne 12. července 2011, sp. zn. I. ÚS 1264/11 (N 130/62 SbNU 47).

Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. srpna 2010, sp. zn. IV. ÚS 484/10.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. dubna 2011, sp. zn. 26 Cdo 4635/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. října 2003, sp. zn. 32 Odo 879/2002.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. října 2003, spis. zn. 29 Odo 296/2003.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. srpna 2008, sp. zn. 21 Cdo 3597/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 2013, sp. zn. 23 Cdo 1213/2013.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. října 2020, sp. zn. 22 Cdo 2189/2019.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. září 2013, sp. zn. 31 Cdo 4616/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. března 2008, sp. zn. 29 Odo 100/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2005, sp. zn. 33 Odo 631/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. ledna 2007, sp. zn. 33 Odo 579/2005.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. května 2009, sp. zn. 30 Cdo 2310/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. července 2003, sp. zn. 21 Cdo 818/2003.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2013, sp. zn. 29 Cdo 604/2012.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. července 2011, sp. zn. 32 Cdo 3410/2009.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. května 2018, sp. zn. 33 Cdo 3233/2017.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. srpna 2013, sp. zn. 32 Cdo 2046/2012.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. března 2003, sp. zn. 29 Odo 715/2002.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. srpna 2011, sp. zn. 29 Cdo 4209/2009.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 9. června 2003, sp. zn. 9 Cmo 109/2003.

Internetové stránky a jiné elektronické zdroje

FABRI, M., LANGBROEK, P. *Delay in judicial proceedings: a preliminary inquiry into the relation between the demands of the reasonable time requirements of Article 6,1 ECHR and their consequences for judges and judicial administration in the civil, criminal and administrative justice chains.* CEPEJ (2003) 20 rev, 10. listopadu 2003. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680747b67>.

Ministerstvo spravedlnosti. *Věcný záměr civilního řádu soudního* [online]. Justice.cz, 20. července 2021. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/12681/254925>.

Soudcovská unie České republiky. *Stanovisko k navrhovanému věcnému záměru nové úpravy civilního procesního práva* [online]. Soudci.cz, 29. června 2018. Dostupné z: <http://www.soudci.cz/zpravy-a-stanoviska/pohledy-a-nazory/2938-stanovisko-k-navrhovanemu-vecnemu-zameru-nove-upravy-civilniho-procesniho-prava.html>.

Právní předpisy a důvodové zprávy

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

Zákon č. 113/1895 Ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní) ve znění předpisů jej měnících a doplňujících do dne 31. 12. 1947, § 395.

Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého, ve znění zákona č. 11/1918 Sb.

Zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, ve znění zákona č. 319/1948 Sb.

Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních, ve znění zákona č. 142/1950 Sb.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 30/2000 Sb.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 7/2009 Sb.

Zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 160/2015 Z. z., civilný sporový poriadok, ve znění pozdějších předpisů.

Zivilprozessordnung, ve znění pozdějších předpisů.

Důvodová zpráva k zákonu č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb.

Důvodová zpráva k zákonu č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb.

Abstrakt

Diplomová práce se zaměřuje na projevy zásady koncentrace řízení v prvním stupni civilního sporného nalézacího řízení, zejména pak na vliv poučovací povinnosti soudu na uplatnění koncentrace. Cílem práce je především analyzovat vliv poučovací povinnosti na účinky koncentrace řízení a zhodnotit současnou právní úpravu z hlediska uplatnění koncentrace řízení a zajištění spravedlivého procesu. V první kapitole jsou teoreticky vymezeny některé důležité zásady civilního procesu včetně koncentrace řízení, v kapitole druhé je stručně popsána historie vývoje koncentrace na českém území. Třetí kapitola je jednou ze hlavních částí práce a je věnována projevům koncentrace řízení v prvním stupni civilního soudního řízení. Ve čtvrté kapitole jsou stručně vytyčeny výjimky z koncentrace. Pátá kapitola se věnuje stěžejnímu tématu této práce, a to poučovací povinnosti soudu a jejímu vlivu na uplatnění koncentrace řízení. Závěr je pak věnován zejména úvahám *de lege ferenda*.

Abstract

Diploma thesis is focused on the manifestations of the principle of concentration in the first instance of civil proceedings, in particular the effect of the court's duty to instruct on the application of the concentration. The aim of thesis is especially to analyze the influence of the court's duty to instruct on the effects of concentration of proceedings and to evaluate the current legislation in terms of the application of concentration of proceedings and ensuring a fair trial. The first chapter theoretically defines some important principles of the civil process, including the concentration, the second chapter briefly describes the history of the development of concentration in the Czech territory. The third chapter is one of the main parts of the thesis and it is devoted to the manifestations of the concentration in the first instance of civil court proceedings. In the fourth chapter, exceptions to the concentration are briefly outlined. The fifth chapter deals with the main topic of this thesis, namely the court's duty to instruct and its influence on the application of the concentration of proceeding. The conclusion is then mainly devoted to *de lege ferenda* considerations.

Klíčová slova/Key words

Břemeno důkazní	Burden of proof
Břemeno tvrzení	Burden of allegation
Jednání	Hearing
Koncentrace řízení	Concentration of proceeding
Poučovací povinnost soudu	Court's duty to instruct
Právo na spravedlivý proces	Right to a fair trial
Princip rovnosti účastníků	Principle of equality of the parties
Přípravné jednání	Preliminary hearing
Zásada rychlosti soudního rozhodování	The right to trial within reasonable time